

FAGBLAD FOR GRAVPLASSKULTUR

Gravplassen

3 / 2024 - ÅRGANG 55

Gravlys kan ta liv

Engangsslykter havner utenfor gravplassen og kan ende opp i fôret til dyr.

Urnaseremonier øker

Selv om andelen fortsatt er liten, velger flere enn før urnaseremoni.

Krematorierapporten klar

Prognosene viser at det haster med ny infrastruktur.

Gartneryrket gir varierte arbeidsdag

Innhold

03/2024

8

Snakker vann- kremasjonens sak

Vannkremasjon er ekstremt bærekraftig, sier Runar Frømyhr.

21

Overrakte stiftelsespenger

Kremasjonsstiftelsen har møtt krematorienettverket og gitt bort resten av pengene sine.

22

Fant freden i det grønne

Han begynte på gartnerutdanning som 27-åring. Nå stortrives Bjørn Rekdal Solberg på gravlunden.

35

Møllendal 150 år

Idag betegner byråd Reidar Digraanes gravplassen som en stor hage, et typisk bratt og vestnorsk sted.

10

Gravløs kan ta liv

Engangsslykter havner utenfor gravplassen og kan ende opp i føret til dyr.

14

Hovedfunn og konsekvenser

Rapport om samfunnets behov for krematorier og kjølerom.

18

Sakte tar byråene over flere oppgaver

En årsak er at Gravplassmyndighetene får mindre ressurser.

28

Flere velger urneseremoni

Men andelen er fremdeles liten. Rundt én prosent, viser tallene.

FASTE SPALTER

3 Leder

Gravplassen i en ny tid.

4 Statsforvalteren

Kremasjonsutvikling.

31 Fagus spørsmålsbank

Rotsoner og planting.

32 Råd og rettleiing

Parkeringsareal.

37 Styrets hjørne

Ny retning i foreningen.

39 Kurs og fagdager

Kurs i praktisk gravplassdrift. Fagdager for krematorier. Takk for meg!

Gravplassen i en ny tid

Det er med stor ydmykhet jeg tar over rollen som redaktør av Gravplassen, et godt og viktig fagblad. Jeg håper både å videreføre arven som er gitt meg og å sette mitt eget preg på bladet. I dette nummeret har jeg valgt færre, men lengre artikler for et dypdykk i temaene som er valgt.

Med bakgrunn i sosialantropologi og kulturminnevern er jeg opptatt av bærebjelkene i samfunnet, av menneskene som driver det hele. Nettopp derfor ville jeg gi et innblikk fra det praktiske arbeidet på gravplassen, fra en av bærebjelkene. Valget falt på en gartner.

Jeg møtte Bjørn en vårdag i mai på Østre Gravlund i Oslo. Hva en gartners arbeidsoppgaver kan romme er mer enn du tror. Og hvem kan formidle gravplassen bedre enn han? Samme vårdag fikk jeg også øynene opp for bærekraftige gravminner. Uvant, men viktig! Å tenke nytt fremmer utvikling. Det ble klart at også Runar og hans satsing på nyvinninger - med særlig hjerte for vannkremasjon - måtte få plass i bladet. Georg – som skriver mange av artiklene i dette nummeret – formidler dem begge.

Intervjuet med Runar er for øvrig en oppfølging av forrige nummers artikkel fra Trondheim. Vi åpner gjerne bladet opp for flere synspunkter når det gjelder vannkremasjon.

Gravplassen i en ny tid – et tema også for årets fagdager hos Norsk forening for gravplasskultur som ble arrangert i september. Både i dette og i neste nummer får dere smakebiter herfra. Bærekraft var et av punktene. Hvordan løser man utfordringer med for eksempel gravlys i plast? Fugler plukker dem med seg og de ender på beitemarkene. Et stort problem både for miljøet og dyrevelferden.

Plassmangel på gravplassen er en annen utfordring. Vi vet at kremasjon løser noe av dette, og Statsforvalteren formidler en oppadgående kurve når det gjelder kremasjon. Med en høyere andel kremasjon følger også flere urneseremonier. Men er sektoren klar for å møte pårørendes behov? Og hva sier hovedfunnene oss i den rykende ferske rapporten om samfunnets behov framover for krematorier og kjølerom?

I dette nummeret setter vi også søkelys på arbeidsfordelingen mellom forvaltning og byråer. Styrer byråene for mye? Eller hjelper de en forvaltning som ikke har ressurser? Styreleder i Norsk forening for gravplasskultur vektlegger det gode samarbeidet.

Kari Anne Flaa
Redaktør

FAGBLADET GRAVPLASSEN

Utgiver: Norsk forening for gravplasskultur.

Postboks 1696 Vik, 0120 Oslo

Redaktør: Kari Anne Flaa

Kari.anne.flaa@gravplasskultur.no, Tlf 40 31 22 97

Redaksjonsutvalg: Johannes Sørhaug,

Per Øyvind Eriksen, Magne Krossøy Heum,

Synnøve Haugstad Sira, Ruth Hauge Bjørneseth

Medlemskap/abonnement: Kari Anne Flaa

Kari.anne.flaa@gravplasskultur.no, Tlf 40 31 22 97

Annonser: A2 Media v/ Ann Kristin Haugen

ann-kristin@a2media.no, Tlf: 41 81 21 32

Forsidebilde: Georg Mathisen

Design og trykk: ETN Grafisk

Neste utgave: Uke 49

Gravplassen er medlem av Fagpressen

Norsk forening for gravplasskultur er en ideell og livssynsåpen organisasjon som arbeider for å fremme gravplasskulturen i Norge. Dette gjøres blant annet gjennom utgivelsen av fagbladet Gravplassen og andre trykksaker til praktisk hjelp. Gravplassforeningen driver også med utstrakt etterutdanning gjennom kurs og konferanser.

Kommuner, kirkelig fellesråd, menighetsråd, bedrifter, organisasjoner og privatpersoner kan være medlem.

Les mer om Gravplassforeningen på:

www.gravplasskultur.no

Fagbladet Gravplassens nettside:

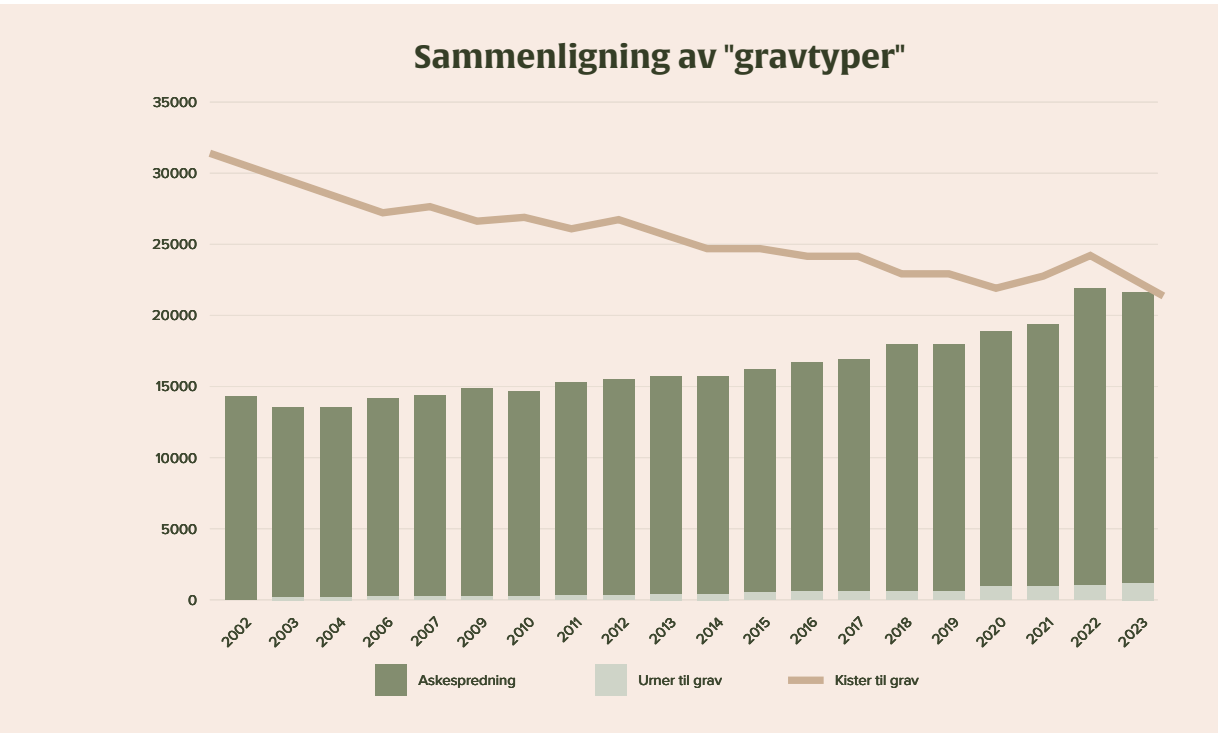
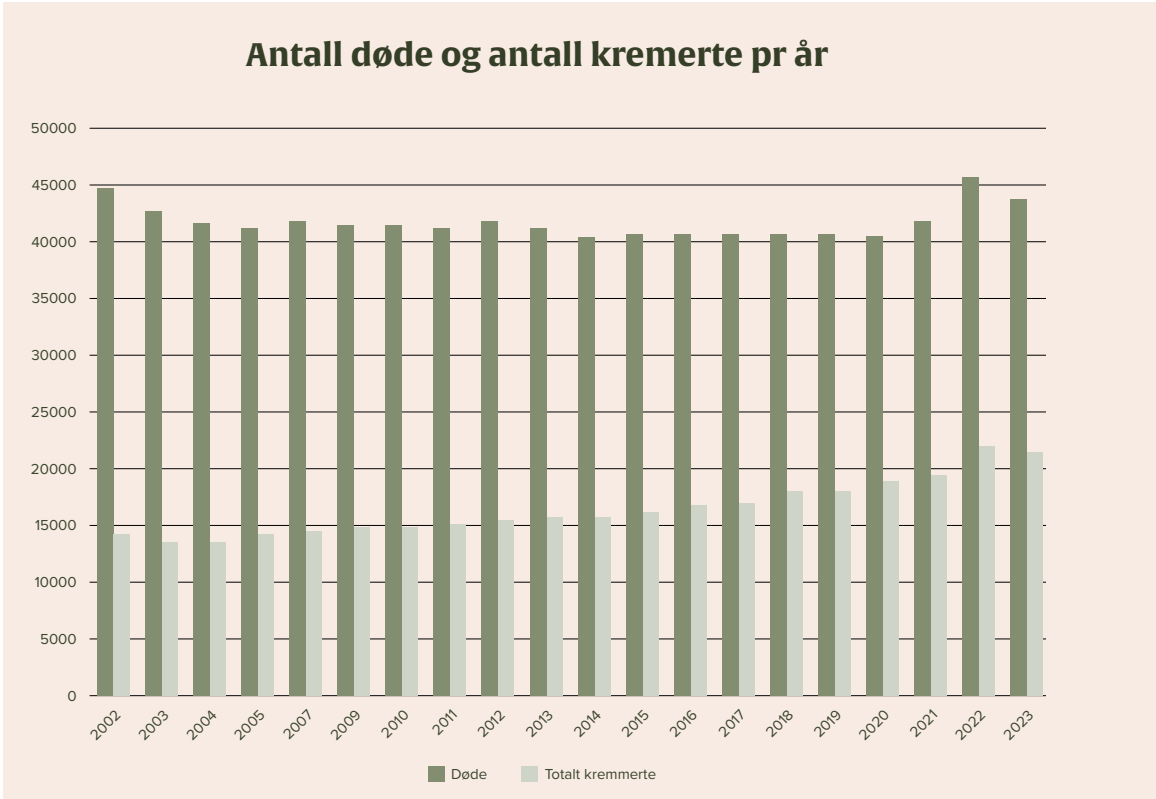
www.fagbladet-gravplassen.no

Kremasjonsutvikling i Norge fra 2002-2023

Statsforvalteren har utført en analyse av alle tilgjengelige årsrapporter om kremasjon i Norge fra 2002-2023. Tall for kremasjoner ble tidligere samlet inn av Norsk forening for gravplasskultur ved den nasjonale gravplassrådgiveren, og fra 2021 av Statsforvalteren. Vi har tall tilbake til 2002. Disse er nå satt sammen for å se på utvikling og geografiske forskjeller. Feil kan forekomme.

TEKST: Steinar Jacobsen, seniorrådgiver, Statsforvalteren i Vestfold og Telemark

Nasjonal utvikling (2002-2023):

Tallene over viser utviklingen av kremasjonsandelen. Dvs. andelen kremerte sammenlignet med antall døde. I 2023 var kremasjonsprosenten 49%. I 2002 var den på 32%.

Følgende diagram er en analyse/sammenligning av valg av tradisjonell kistegrav, urnegrav og askepredning.

Krematoriernes utvikling (2011-2023):

Det skjedde en del endringer av krematorier fra 2002 – 2011, hvor noen krematorier ble avviklet og nye kom til. Derfor er det bare fra 2011 vi presenterer totalt kremerte for hvert krematorium. Blant annet ble det opprettet et nytt krematorium i Vestfold, som erstatter fire gamle krematorier i fylket.

Det ligger i Sandefjord kommune, men eies av Horten, Tønsberg, Sandefjord og Larvik kommuner. Tabellene er sortert utfra de høyeste tallene i 2023. Vi ser av tabellen at Alfaset, Møllendal, Moholt og Gjøvik har ligget på topp alle disse årene. Vestfold krematorium IKS passerte Gjøvik i 2018. Det er verdt å legge merke til Oddernes krematoriums endring fra 2019!

Krematorium	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Alfaset (Oslo)	3577	3553	3400	3299	3455	3508	3665	3567	4165	3721	2168	3806	4214
Møllendal (Bergen)	1687	1681	1791	1792	1797	1872	1834	1842	1924	2158	2175	2397	2506
Moholt (Trondheim)	1056	1031	1052	1046	1026	1075	1137	1182	1269	1364	1450	1787	1687
Gjøvik	1037	1100	1132	1103	1132	1199	1084	1157	1198	1266	1459	1609	1486
Drammen	1015	1011	1062	1036	1070	1069	1130	1120	1193	1195	1314	1312	1456
Vestfold IKS (Horten, Tønsberg, Sandefjord og Larvik)	1019	1024	1083	1020	1033	1043	1082	1143	1139	1209	1928	1462	1359
Stalsberghagen (Lillestrøm)	627	719	748	817	874	911	934	907	1034	1057	1588	1355	1359
Sarpsborg	1022	1050	1052	1030	1150	1250	1150	1181	502	1046	1303	1503	1318
Stavanger	491	501	528	523	553	594	572	639	663	655	716	897	966
Halsum (Bærum)	981	1071	1118	1062	977	1047	1041	1101	1065	1262	1302	1410	944
Oddernes (Kristiansand)	290	245	237	238	258	259	335	362	572	649	661	762	719
Skien	240	318	336	341	359	323	379	430	432	482	461	456	552
Ålesund	290	323	305	288	277	325	302	389	396	396	485	771	494
Tromsø							243	309	311	379	338	440	420
Salten (Bodø)	105	81	120	140	158	193	216	206	257	299	322	368	387
Kristiansund	197	189	265	291	352	216	261	245	305	257	253	59	340
Harstad	145	173	145	194	250	256	141	161	187	194	214	202	215
Ringerike	295	233	193	237	213	231	200	200	201	155	179	200	200
Steinkjer	170	187	200	164	113	200	199	196	201	192	200	200	200
Odda (Ullensvang)	187	208	205	209	206	236	226	210	221	244	259	199	199
Kongsvinger	148	171	187	203	229	216	239	235	259	232	196	196	183
Narvik	175	184	199	200	200	179	109	113	125	119	116	152	154
Os (Halden)	124	113	98	138	154	98	51	137	134	112	156	151	133
Rjukan (Tinn)	95	97	56	66	80	76	74	68	63	86	68	92	91
Arendal	203	192	213	204	227	256	222	231					
Røros					21	71	77	98	121	152	120	125	

DET FINNES ALLTID EN YANMAR TRAKTOR TIL DITT BRUK!

22-60 hk motoreffekt.
Kan leveres med klippepanne,
fronthydraulikk + pto, frontlaster

FORHANDLERE: CF Maskin Follo AS 6486 3399/9700 0267
CF Maskin Stange AS 6257 4640/9957 4782
CF Maskin Melhus AS 7287 0555/4681 0397/9284 3401
CF Maskin Stjørdal AS 9284 3401 H-Mek AS (Årland ved Bergen) 9753 0987

IMPORTØR: CF Maskin Follo AS, Vestby 6486 3399 / 9700 0267

KVALITET OG SERVICE

EcoGrave®

Kalking av graver

Etisk godkjent, skånsom
og effektiv prosess for å
kunne gjenbruke graver.

Kalking av 3000 graver over tre år er nå bestilt av en stor
forvaltning. Dette er noen av fordelene kalking av graver gir:

- Bidrar til å oppfylle Regjeringens jordvernstrategi
- Sparer forvaltningene for vesentlige kostnader
- Rapport med data om hver enkelt grav som er kalket

Ta gjerne kontakt for bestilling av oppdrag for 2024 , og
planlegging av årene fremover.

Minnesteder

Kolumbarier for opp-
bevaring av urner, både
over og under bakken.

- Bærekraftig og miljøvennlig lagring
- Kan plasseres ute på gravlund, i en skog og inne i ny
eller eksisterende bygning
- Design på yterskall tilpasses ønsker og omgivelser

EcoGrave har også andre leverandører for etablering av
alternative og innovative løsninger. Kontakt oss gjerne for
mer informasjon.

ecograve.no

» **STATSFORVALTEREN**

Kommune	2019	2020	2022	2023
Frogn	83 %	89 %	77 %	85 %
Bærum	80 %	84 %	82 %	84 %
Kristiansund	73 %	79 %	75 %	81 %
Bergen	74 %	75 %	76 %	79 %
Oslo	76 %	77 %	78 %	79 %
Hamar	75 %	71 %	75 %	78 %
Ringerike	78 %	76 %	78 %	76 %
Asker	77 %	77 %	78 %	76 %
Drammen	78 %	79 %	76 %	73 %
Færder	60 %	65 %	64 %	72 %
Hole	61 %	70 %	64 %	71 %
Nesodden	74 %	81 %	74 %	71 %
Moss	70 %	65 %	70 %	71 %
Trondheim	65 %	67 %	69 %	70 %

Akkreditert etter EN ISO/IEC 17025

**AKKREDITERT PRØVETAKING, ANALYSE
OG RAPPORTERING AV UTSLIPP TIL LUFT**

Applica Test & Certification AS bistår med kartlegging av utslipp til luft og foretar akkrediterte utslippsmålinger for alle typer virksomheter i Norge. Målingene gjennomføres etter gjeldende nasjonale og internasjonale standarder.

Ta kontakt for mer informasjon og tilbud!

www.applicatstandcert.no   utslippsmalinger@applica.no

Kommunenes utvikling siste 5 år

Vi har bare kremasjonsandeler for alle kommuner i Norge (døde vs. kremerte) siste 5 år (unntatt 2021). Før 2019 var det kremasjons-tallene for selve krematoriene som i hovedsak ble presentert, ikke tall fra den enkelte kommune. Oversikten til venstre viser kommunene med over 5000 innbyggere med de største andelene av kremerte, sortert på 2023. Tallene er stabile for disse årene.

Merk: Tallene på kommunenivå er noe usikre, dels pga. kommune-sammenslåinger, endring av kommunegrenser og varierende kvalitet på innrapportering/årsstatistikk.

Behov for videre undersøkelser

Det har vært en jevn økning av kremasjoner siste 20 år, men ingen radikale endringer. Hva slags effekt hadde koronapandemien? Hva slags innvirkning har kulturell eller religiøs praksis? Hva slags effekt har etableringen av minnelunder hatt? Hva med valg av grav-typer (inkludert askespredning)? Hva slags betydning har nærhet til krematorium?

Er det geografiske skillelinjer i kremasjonstallene, som fylker og landsdeler? Bykommune kontra bygdekommune? Tallene viser at Finnmark har de laveste kremasjonsandelene i Norge. Men det finnes ikke en kommune i Norge som ikke har hatt en eneste kremasjon siste 5 år.

Vi kan ikke si noe sikkert om årsakene til endringen av antallet kremasjoner. Alle nevnte forhold, med flere, bør undersøkes nærmere. Se også KAs gravplassundersøkelse 2023 som du finner på nettsiden www.gravplass.net.

Statsforvalteren tar sikte på å legge ut tabellene som er laget for denne artikkelen, i sin helhet på nettsidene våre, i tillegg til tallene som ligger der fra før. Norsk forening for gravplasskultur har også en presentasjon.

Nye metoder framover

De to neste årene skal fortsatt hvert krematorium sende årsrapport/årsstatistikk til Statsforvalteren som før. Men metoden vil trolig bli endret ved videre utvikling av digital gravplassmelding, DGM, som vil hente inn data automatisk fra krematoriene. Dette vil kunne bidra til bedre datagrunnlag og forhåpentligvis gi bedre kunnskap om hva som påvirker endringen av kremasjonsstatistikken.

Snakker vannkremasjonens sak

Vannkremasjon er ekstremt bærekraftig, men det krever en modning i befolkningen, sier Runar Frømyhr. Ecograde-sjefen synes det er synd at Trondheim slår fra seg planene.

TEKST OG FOTO: Georg Mathisen

Kapasitet og rensing. Det er viktige grunner til at kirkelig fellesråd i Trondheim har slått fra seg planene om et vannkremasjonsanlegg.

Runar Frømyhr håper på bedre gjennomslag andre steder i Skandinavia.

Erfaringer finnes

– Etter en flammekremasjon blir det igjen leddimplantater og aske. Asken etter en vannkremasjon er som hvitt hvetemel etter at beinrestene er kvernet opp, og leddimplantatene er sånne at du kan speile deg i dem. I prinsippet kan de gjenbrukes, sier han.

Han er oppgitt over at det argumenteres med at det ikke er nok erfaring med vannkremasjon – altså kremasjon der flammene er erstattet av vann og lut (kalium):

– Det har vært der i 30 år, og det første patentet går tilbake til 1800-tallet. I USA er det mange anlegg. Slike anlegg brukes også på sykehus for å destruere operasjonsavfall og legemsdeler, sier han.

Det første godkjente anlegget for vannkremasjon i Europa ligger i den irske hovedstaden Dublin.

Ikke skadelige utslipp

– Noe av det vi argumenterer med, er at vi plukker ut 100 prosent av amalgamet som fast metall. I et flammekrematorium smelter det, sier han.

– Amalgam i flyktig form er en nervegass som ødelegger arvestoffet vårt for all fremtid. Vi må være 100 prosent sikre på at krematoriet har et røykgasssystem som renser blant annet kvikksølv damp før den kommer ut i atmosfæren. De som har mindre enn 200 kremasjoner per år, har ikke det og burde vært stengt umiddelbart av hensyn til innbyggerne i nærområdet, mener Frømyhr.

Kommunene har forskrifter om hvordan avløpsvannet skal renses. Om noen krever mer rensing, så mener han at det finnes tekniske løsninger for det. Frømyhr mener at myndighetene bør stille de samme kravene til utslipp til både luft og vann fra både nåværende og nye teknologier.

Godkjent

– Barne- og familiedepartementet har sagt at ny teknologi i Norge skal vurderes ut fra sikkerhet, verdighet og bærekraft. Det du må gjøre for å ta i bruk vannkremasjon, er blant annet å søke departementet og

PLASSMANGEL

Runar Frømyhr mener det må tenkes nytt for å gjøre noe med mangelen på kapasitet.

å søke om påslippstillatelse fra det lokale vannverket. Det er det samme regelverket som for en matforedlingsbedrift. Det er de samme produktene – fett og sukker – som slippes på, sier han.

I tillegg til anlegget i Irland står det to ferdige anlegg i Nederland og venter på den endelige godkjennelsen. I Belgia kjøper staten anlegg for å gjøre det samme, og Skottland er også på vei. Men først og fremst forteller Runar Frømyhr om mange og gode erfaringer fra USA.

Mangler kapasitet

Budskapet hans er at det trengs slike nye løsninger i et konservativt landskap:

– Statistisk sentralbyrå har sagt at i 2060 skal det dø cirka 66.000 mennesker i Norge. Nå er kremasjonsprosenten 50, sier han. Det betyr at det trengs stor økning av kapasiteten både for krematorier og kiste-graver hvis det ikke gjøres noe.

– Vi trenger en million nye kistegraver i løpet av 40 år hvis det ikke skjer store endringer i kremasjonsandelen. I dag legger gravlunder beslag på over 22.000 dekar areal, og mange har utvidet fredningstiden til mer enn 20 år, sier Frømyhr.

– I tillegg har vi kapasitetsproblemer på kremasjon. Skal vi opp til 50.000 kremasjoner i 2060, så må det investeres milliarder.

«– Vi trenger en million nye kistegraver i løpet av 40 år hvis det ikke skjer store endringer i kremasjonsandelen. »

Trenger modning

Til sammenligning forteller han om et singelanlegg for vannkremasjon som koster cirka seks millioner kroner. Det kan plasseres inn i eksisterende bygg.

En prosess tar tre og en halv til fire timer – det betyr opptil kapasitet til 750 prosesser årlig med ett arbeidsskift.

– Alle bein blir igjen – det blir 20–30 prosent mer beinrester. De tørkes og går gjennom en kremulator, akkurat som etter en flammekremasjon, sier han. Alt spyles, desinfiseres og blir 100 prosent sterilt mellom hver prosess.

Selv ikke Runar Frømyhr tror at vannkremasjon kommer til å erstatte flammekremasjon. Det blir et supplement. Det krever en modning ute i befolkningen. – Det er også begrunnelsen for at Trondheim avventer. Hvis de må skifte ut en ovn, er de avhengige av den kapasiteten, sier han.

– Men etter hvert må vi fase ut flammekremasjon som går på gass eller olje, mener Runar Frømyhr.

GODKJENNES

*Vannkremasjonsanlegg er i bruk noen steder i verden, og flere anlegg venter bare på den formelle godkjennelsen.
(Illustrasjonsfoto: Bio-Response Solutions.)*

Uenige om vannkremasjon

I Gravplassen nr. 2 fortalte kirkeverge Kjell Inge Nordgård i Trondheim hvordan planene om vannkremasjon ikke er aktuelle lenger.

Ifølge Nordgård betyr kravene til rensing og avløp i kommunen at avløpet fra vannkremasjonen ville måttet ha renseanlegg. Kirkelig fellesråd i Trondheim fant også ut at det var færre erfaringer enn antatt med vannkremasjon.

Derfor tenker Trondheim heller på en elektrisk kremasjonsovn, ikke minst for å øke kapasiteten uten at det skjer ved å innføre en løsning som ikke er like godt akseptert i befolkningen ennå.

Det er dette oppslaget som får Runar Frymyhr til å rykke ut og tale vannkremasjonens sak.

Gravlys kan ta liv – havner i fôret til dyr

Engangslykter havner utenfor gravplassen og kan ende opp i fôret til dyr. – Vi måtte sende kua på nødslakt, forteller Karen Marie Tvedt, menighetsrådsleder og nabo til kirkegården.

TEKST OG FOTO: Georg Mathisen

Gravplasser over hele landet sliter med engangsllys og lykter. Metallokk blåser bort og inn på naboeiendommene. Plast og glass knuses og kommer på avveie. Kråker og skjærer tar med seg lette lykter, slipper dem ned på noe hardt og knuser dem for å komme til fettene inne i lyktene.

– Hvis vi ikke er flinke til å plukke søppel om våren, så får vi det i fôret, forteller menighetsrådsleder Karen Marie Tvedt. Nå har sønnen overtatt driften av familie-gården, men Tvedt bor fremdeles rett ved siden av Strand kirke i Valdres.

SKADELIG

Gravlys og batterier havner på feil sted, viser Kjersti Løvold (fra venstre), Aud-Karin Hovi og Karen Marie Tvedt – her ved gjerdet som er grense mellom kirkegården og beitet til Løvold.

På den andre siden av kirkegården – i vindretningen når nordavinden står på som verst – er det Kjersti Løvold som er heste-eier på småbruk. – Hester er nysgjerrige av natur, slår hun fast. Derfor rydder hun stadig bort giftige planter som er tatt bort fra graver og kastet over gjerdet etter at de har tørket. Hestene risikerer også å bli stående og tygge på batteriene fra en gravlykt.

Ku fikk kvast

Du har kanskje lest om øl- og brusbokser som kastes i naturen. De havner i gresset som etter hvert blir til fôr og kan sørge for at ikke minst kyr spiser metallbitene og lider en smertefull død. Det samme skjer med gravlykter. Karen Marie Tvedt har opplevd det:

– Kua fikk kvast, forteller hun. «Kvast» – det vil si en sykdom som er forårsaket av noe skarpt som et husdyr har fått i innvollene.

– Vi vet ikke hva det var, men dyrlegen brukte magnet og fant ut at det ikke var metall, så sannsynligvis plast. Når kua står krokrygget, skjønner du at hun har det vondt. Hun måtte bli nødslakt, forteller hun. Hun understreker at det ikke går an å være sikker på at det var en gravlykt som var grunnen denne gangen.

Forbudt på gravene

Aud-Karin Hovi er kirkeverge i Nord-Aurdal. Hun fortviler over at folk heller ikke bruker avfallscontainerne som står på gravplassene.

I sommer fikk Nord-Aurdal ny forskrift om gravplasser. Der er det strammet inn: Stearinlys, oljelamper og andre løse dekor-gjenstander skal fjernes etter bruk. Gravlys og blomster i plast, som ikke kan brytes ned, er forbudt på gravene.

– Vi har jobbet med å redusere miljø-utfordringer for dyr med søppel fra gravplassene, forteller Hovi. – Forbudet mot løse gjenstander var et stort ønske fra gårdbrukerne i nærheten. De fikk problemer med plast og skadelige gjenstander fra gravplassene inn i føret til dyrene sine.

Et halvt tilhengerlass

Flere andre kommuner har innført forbud mot engangsglass og engangsglasslykter.

Problemet finnes over hele landet:

– I vinter samlet vi et halvt tilhengerlass med engangsglasslykter, bare i Hemnes med 4500 innbyggere, forteller kirkeverge Per Øyvind Eriksen.

– Lokkene på gravlyktene inneholder omtrent samme aluminium som brus- og ølbokser. Spesielt hvis kirkegården grenser mot dyrket mark og kulturlandskap, havner det der ute som du har beitedyr eller fôrproduksjon.

Eriksen forteller også om glasslykter som forsvinner i gresset og knuses når gressklipperen kommer. Dessuten har han sett hvordan skjærer og kråker tar med seg gravlyktene og slipper dem ned for å knuse den slik at de kan spise stearinen og få litt ekstra fett i en tøff vinter.

– Engangsglasslyktene er lette. Når det blir litt vind, farer de av gårde. Når de pårørende har fyrt i lyktene om vinteren, så tiner det rundt dem slik at vinden får enda bedre tak, forklarer Per Øyvind Eriksen i Hemnes.

Blåser bort

I Nord-Aurdal forteller Karen Marie Tvedt at lyktene først og fremst settes ut julaften og allehelgensdag. – Så kommer vinteren, så snø, så vind, og da sprer det seg både nordover og sørover, sier hun.

– Lokket blåser bort, men også plasten i lyktene forsvinner, knekker og havner i føret. Det er ikke store biter, men for dyr er det farlig, sier Aud-Karin Hovi.

– Spesielt er det farlig for storfe. Andre dyr sorterer hva de spiser hele tiden, men kua gjør ikke det. Alt havner i den, sier Kjersti Løvold. Ikke går det an å plukke ut alt når det slås eller tippes inn i siloen, heller.

Aud-Karin Hovi har sett at mange er inne på tanken om kanskje å forby materialer som ikke er gjenvinnbare, i kranser. Det håper hun at kommer.

Samtidig understreker hun at dialogen er god med de to blomsterbutikkene på Fagernes som håndterer storparten av blomstene til begravelser i kommunen. Vanskeligere er det med de store kjedene som selger lys og lykter, men som ikke leverer blomster.

– De fleste tenker jo ikke over at det er et problem, slår Kjersti Løvold fast.

Tillatt i EU-direktiv

Seksjonsleder Jone Rivrud Rygg i Miljødirektoratet forteller at det er et EU-direktiv som er grunnen til at engangsgravlys ikke er forbudt i Norge. – En rekke engangsartikler av plast er nå forbudt å sette på markedet, sier han. Men: – Gravlys er ikke omfattet av dette forbudet, som stammer fra et EU-direktiv.

GOD LØSNING

Slike lykter vil nordaurdølene gjerne se på gravplassene sine. Mange er blitt flinkere i det siste: Bevisstheten om problemet økte også før de nye reglene kom på plass.

IKKE SLIK

Løse dekorgjenstander, gravlys i plast og lys med metallokk er forbudt i gravplassforskriften for Nord-Aurdal, men kirkeverge Aud-Karin Hovi finner jevnlig beviser på at ikke alle har fått med seg innholdet i den nye forskriften.

PRODUSERT I DANMARK

25 års erfaring med produksjon og service av elkjøretøy

INGEN AVGASSER ELLER STØY SOM SJENERER BRUKEREN ELLER GJESTENE

STAMA Maxi EL 4WD

- Kan utstyres med blant annet tilhengerfeste og frontløft
- Hydraulisk tippeplan og dreieplan med en lasteevne opp til 1500 kg

STAMA Micro EL

- Med tippeplan, lett av- og påstigning
- Stort utvalg i tilbehør, kan brukes både ute og inne

STAMA Evo EL

- Høy lasteevne – opp til 1400 kg
- Enten hydraulisk 3-veis-tipp eller hydraulisk tipp- og dreieplan

STAMA Mini Basic EL

- Midjestyrt kjøretøy med servostyring og hydraulisk tippeplan og kan fås med manuelt dreieplan, slik at det kan tippes i 180°

GMR maskiner a/s
Saturnvej 17
DK-8700 Horsens
Danmark
T: +45 75 64 36 11
www.gmr.dk

» AKTUELT

Rygg og Miljødirektoratet er godt kjent med problemet, men konstaterer at det er opp til hver enkelt kommune eller gravlund å gjøre tiltak. – Det er eksempler på kommuner som har forbudt bruken av lette gravlys med metallokk, sier han og peker på Grimstad som eksempel. – Eller de har satt inn tiltak for å redusere bruken av de lette engangsslyktene som fuglene kan flytte ut av gravlundene.

Jone Rivrud Rygg fjerner også tvilen som mange sitter med om hva som skal gjøres med brukte lykter halvfulle av stearin: – Brukte gravlys av plast skal leveres som restavfall.

Tyngre lykter

Også kjedene som selger gravlykter og gravlys, er klare over problemet. – Fuglene tar med seg lyktene opp og slipper dem ned for å komme ned til fettene som er inni. Spesielt når det er litt tøffere matforhold om vinteren, sier kvalitetssjef René Raab Lien i Europris.

Han er også klar over problemet med gravlykter som blåser bort. Løsningen til Europris er tyngre lykter og refill:

– Vi tar inn en større andel lykter med glass. Dem stikker de ikke av gårde med, og lokket sitter godt på. Markedet har tatt godt imot refill, sier Lien og trekker frem at det også er bra for bærekraften. I høst kommer batterilysene også med et jordanker som gjør at de sitter bedre fast i bakken.

– Det er fryktelig unødvendig at dette skjer, og det er ikke bra når dyrene plages. Vi prøver å gjøre noe med produktutviklingen, sier René Raab Lien.

Vil bedre resirkulering

Markedssjef Vibeke Næss i Plantasjen trekker frem at gravlysleverandøren som kjeden bruker, er sertifisert som B Corp. Det er en sertifisering som ser på sosial påvirkning og miljøpåvirkning.

– Et av hovedfokusene til leverandøren vår er å forbedre resirkuleringsmulighetene og gjøre materialene deres så miljøvennlige som mulig. For eksempel er dekslene til gravlysene godt festet for å minimere risikoen for at dyr fjerner dem og kommer i kontakt med innholdet, sier Næss.

– I tillegg er beholdere laget av enten glass eller plast, aldri en kombinasjon av begge, noe som forenkler resirkuleringsprosessen, sier hun. Glassbeholdere kan resirkuleres sammen med dekslene. Plastbeholdere er foreløpig restavfall, men gravlysleverandøren ser hele tiden på hvordan det kan forbedres. Også for voksen og emballasjen arbeides det hele tiden med bedring.

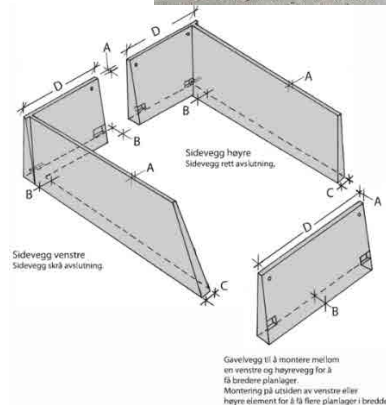
– Vi tar sammen med leverandøren vår forholdsregler for å forhindre at fugler og andre dyr får i seg voks, men vi erkjenner at denne risikoen ikke kan elimineres helt. Voksen i produktene er ren og trygg og minimerer sjansen for skade, sier Vibeke Næss.

LØST

Noen av lyktene ser ut til å være laget med lokk som sitter fast, men det er ikke alltid kvaliteten er så god som den gir inntrykk av, viser Aud-Karin Hovi.

Flyttbare planlager

Vårt flyttbare planlager egner seg utmerket ved lagring av løse masser; som for eksempel metall, tre, sand, jord, kompost, gjødsel, flis, pellets, spon, glass mm. Det er enkelt og monteres/demonteres, og kan flyttes etter behov. Planlageret består av armert betong. Dersom det er ønskelig kan det leveres med presenning, som festes med gummistropper. Monteringsunderlag; avrettet og komprimert fast underlag som for eksempel: betongplate, asfalt, belegningsstein og pukk.

Rapport om samfunnets behov for krematorier og kjølerom: Hovedfunn og konsekvenser

Prognosene for etterspørsel etter kremasjonskapasitet viser at det i enkelte regioner haster med å få ny infrastruktur på plass.

TEKST: Bjarne Kjeldsen, Fellesforbundet

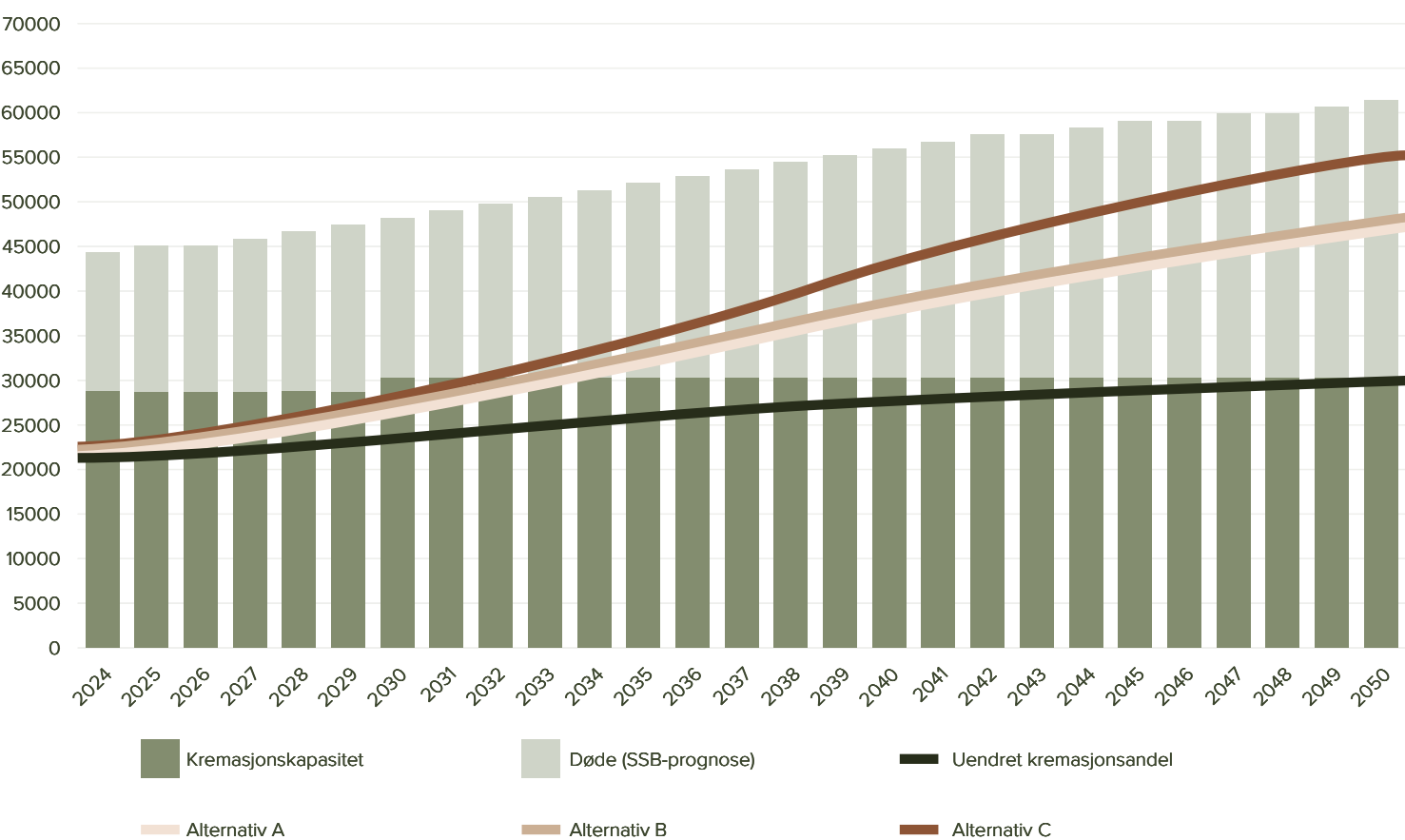
Formålet med rapporten var å bidra til et kunnskapsgrunnlag for dimensjoneringen av lokal kjøleromskapasitet og utformingen av en formålstjenlig krematoriestruktur nasjonalt og regionalt. I tillegg er det et kapittel som ser på krematoriene og gravplassektorens rolle for totalberedskapen. I denne artikkelen skal vi først og fremst se på prognosene for kapasitetsbehov.

Prognosene baserer seg på SSB nyeste framskrivinger fra juni 2024. Ifølge hovedalternativet her forventes det 60 000 dødsfall i Norge i 2050, mot 44 000 i 2023. En økning på ca. 37 prosent. Denne utviklingen vil føre til økt etterspørsel etter krematoriekapasitet. Et konservativt anslag legger til grunn at utviklingen følger samme takt som de ti siste årene. Dette vil gi en kremasjonsandel nasjonalt på ca. 75 prosent i 2050. Kremasjonsandelen kan bli både høyere og lavere, men retningen synes tydelig. Kapasiteten må økes i de fleste fylker. I noen regioner betydelig.

I figuren under ser vi ventede antall dødsfall frem mot 2050. Det mørkegrønne området på søylene viser dagens krematoriekapasitet nasjonalt. Den lyse linjen representerer kapasitetsbehovet ved en videre vekst i kremasjonsandelen tilsvarende de ti siste årene. Den brune linjen representerer behovet ved en videre vekst, tilsvarende de tre siste årene. Den mørkebrune linjen har samme utgangspunkt som alternativ B, men legger i tillegg på 0,1 prosent hvert år fra 2028. Dette alternativet forsøker å simulere utviklingstrekk som særlig ble tydelig i Sverige da kremasjonsandelen passerte 50 prosent. Den sorte linjen er en referanse som viser behovet ved videreføring av dagens kremasjonsandel.

Alternative framskrivinger for kremasjoner i Hele landet 2024-2050

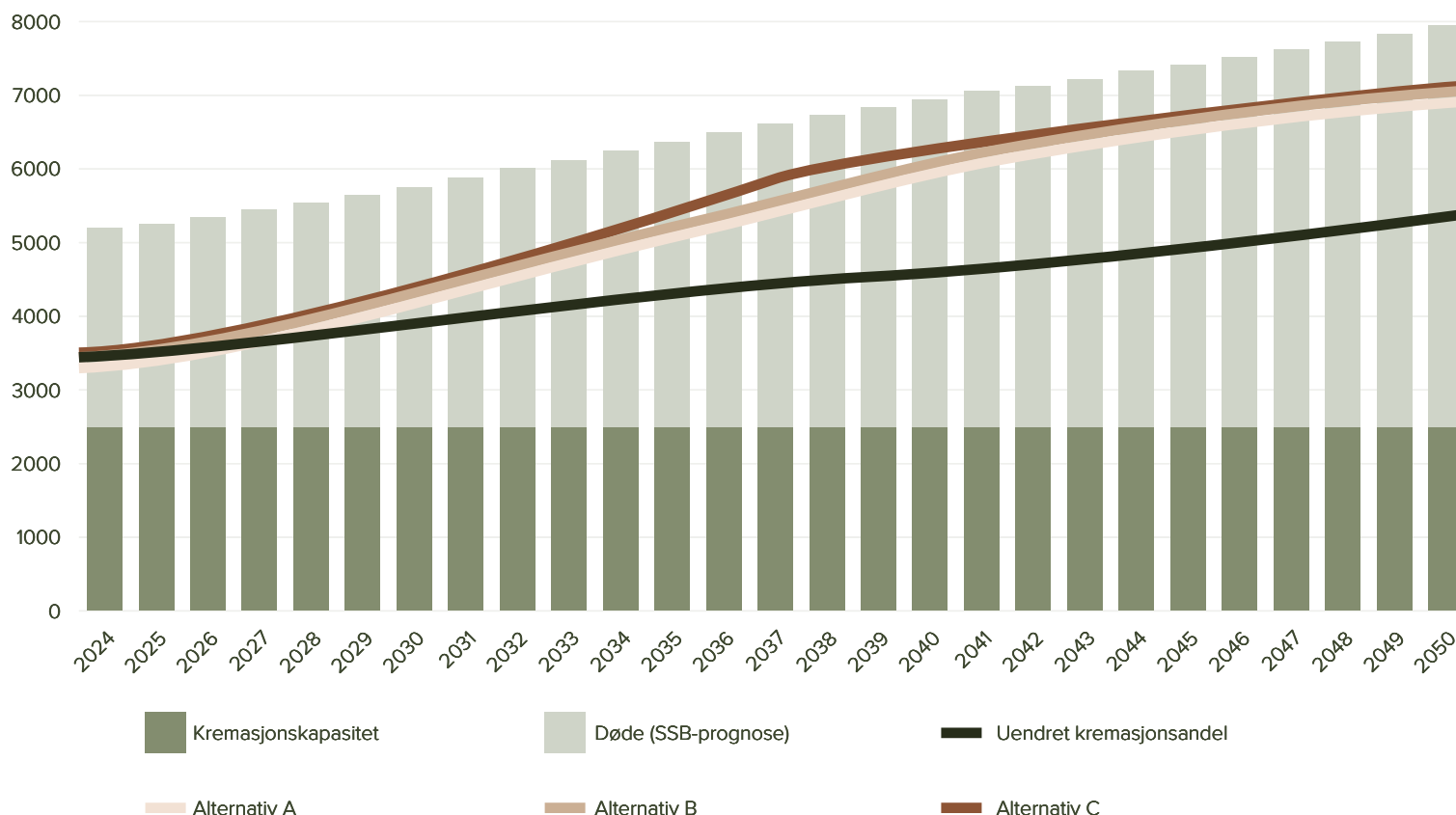
(Kilde antall døde: SSB-tabell 14289/ hovedalternativet fra framskrivningene i 2024)

Alternative framskrivninger for kremasjoner i Akershus fylke 2024-2050

(Kilde antall døde: SSB-tabell 14289/ hovedalternativet fra framskrivningene i 2024)

Allerede på begynnelsen av 2030-tallet må økt kapasitet være på plass for å unngå at mangelen på krematorier blir den viktigste begrensningen for vekst i kremasjonsandelen.

Hvor denne kapasiteten bygges blir imidlertid helt avgjørende. For det kanskje viktigste signalet rapporten gir, er at utviklingen regionalt er vel så interessant som nasjonale tall, eller lokale for den del.

I Innlandet ventes en økning i antall dødsfall på 22 prosent. I Akershus viser framskrivningene en økning på hele 54 prosent. 2700 flere dødsfall pr år enn i dag. Hvordan økningen i Akershus håndteres, kan få store ringvirkninger for regionene i omlandet. I figuren under ser vi at Akershus allerede har et stort underskudd på krematoriekapasitet for egne innbyggere. Fylket er helt avhengig av ledig kapasitet ved Alfaset krematorium i Oslo. Men i årene

som kommer vil Oslos egne innbyggere kreve en større andel av kapasiteten ved dette krematoriet. Dette vil ikke bare begrense Akershus tilgang på tilstrekkelig kapasitet, men også gi mindre spillerom for omkringliggende krematorier i forbindelse med planlagt og ikke-planlagt nedetid. Samtidig er det usikkert hvordan kapasiteten i Buskerud blir i tiden fremover og når Østfold vil få ny kapasitet på plass.

Beholderskap

- 2-/4-hjuls beholdere, 240-1000L
- Spesialmodul for småelektrisk/gravlykter/LED lys

Beholderskjulere

- 140/240 liter
- Flere typer innkast
- Materiale i resirkulert komposit

Molok Classic Light

- Overflatebeholder - ingen graving
- Sorterer én/to typer avfall
- Tømmes med kranbil

KILDESORTERING PÅ GRAVPLASSEN

- Norgesledende på avfalls-løsninger
- Landsdekkende salg
- Fri konsultasjon
- Mer enn 25 års erfaring

Tel. 400 06 130
info@enviropac.no
enviropac.no
EnviroPac
PART OF SULO GROUP

DET FINNES ALLTID EN ROBUSHENGER TIL DITT BRUK!

- Dumperhengere med brems 3,5-19 tonn (13 t med hydraulisk sideåpning, og flere varianter til hjulgraver)
- Volumhengere 12-19 tonn (17-22 m³) • Maskinhengere 9-23 tonn
- Krokhengere 14-17 tonn (4-6 meter kasser) • Flakhengere 6,5-9,2 meter

IMPORTØR:

CF Maskin Follo AS, Vestby 6486 3399 / 9700 0267

KVALITET OG SERVICE

☺ Monumenter til minnelund

☺ Lysholdere

☺ Vaseholdere

☺ Benker

Ta gjerne kontakt for en uforpliktende prat!

Telefon: 482 97 033

E-post: post@gravminne.org

GJENSKINN

www.gravminne.org

» KREMATORIE

Også i Rogaland kan man komme i en lignende situasjon. Her ventes en 48 prosents økning i antall dødsfall. Kremasjonsandelen er relativt lav i Rogaland, med 32 prosent. Likevel er det i praksis allerede underkapasitet i fylket. I dag løses kapasitetsproblemet ved at Haugesund kjører sine kister til Odda. Dette er et krematorium som kun kan kremere 200 i året. Dermed er dette antagelig en ordning som ikke vil kunne dekke behovet over tid. I Vestland vil situasjonen være sårbar frem til utvidet kapasitet kommer på plass i Bergen i 2030. I Vestfold, Agder og Telemark ser det ut til å være adekvat dekning, med dersom Telemark og Agder når en kremasjonsandel

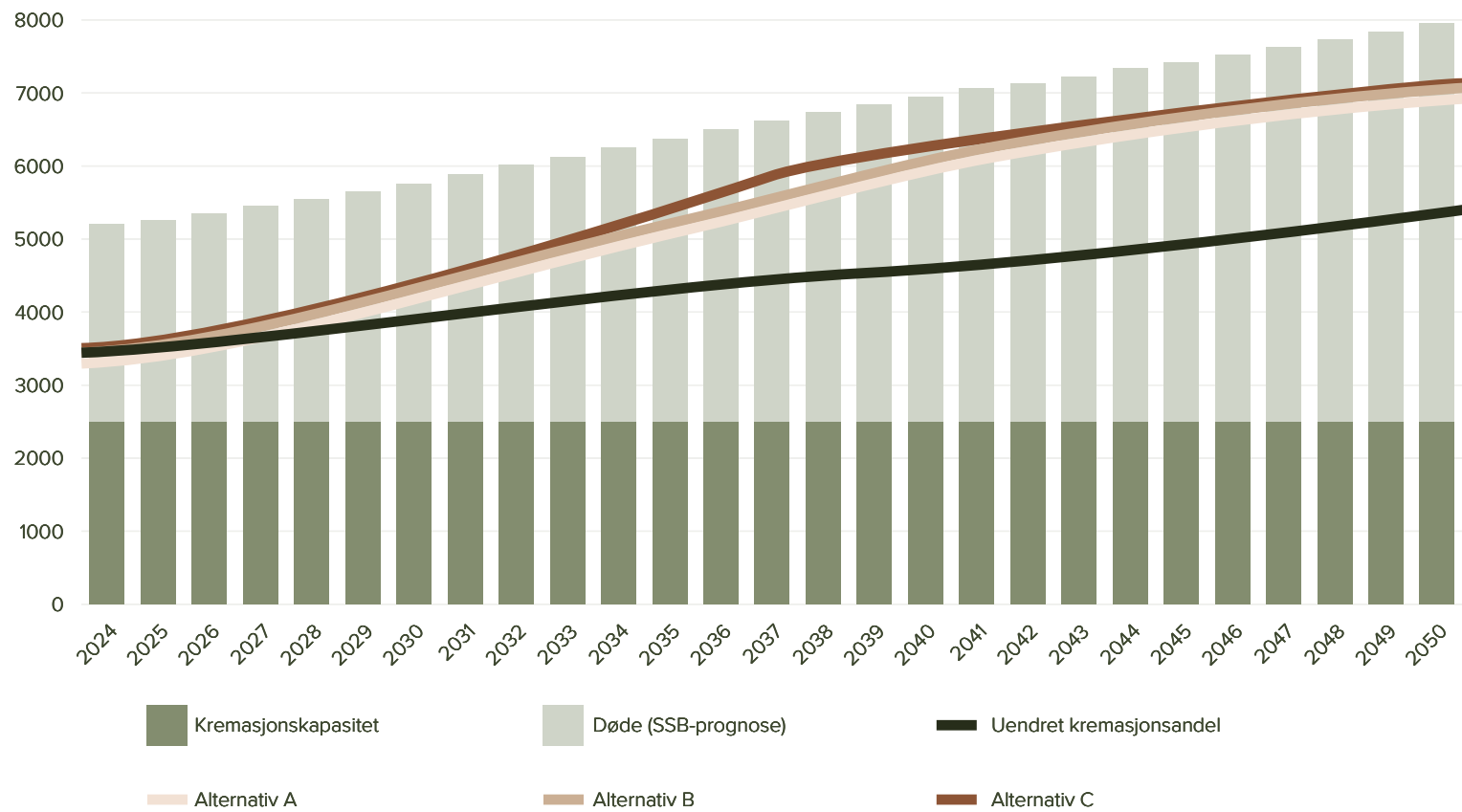
på landsgjennomsnittet, kan det også her bli behov for ny kapasitet. Innlandet er få år unna underkapasitet, men vil med årene i stadig mindre grad kunne regne med naboregionene. I Trøndelag er det behov for snarlig utbygging i nordfylket. Trondheims-regionen har foreløpig tilstrekkelig kapasitet. I Nordland, Troms og Finnmark ligger de største utfordringene i bærekraftige løsninger for transport over lange avstander og grunnlaget for å bygge hardføre virksomheter. Møre og Romsdal ser ut til å være det eneste fylket som vil kunne ha overkapasitet gjennom hele perioden med nåværende anlegg.

Hvor, av hvem og hvordan

Tallene i seg selv uttrykker en ganske alvorlig situasjon. Men vel så bekymringsfullt er det at ingen har ansvar for å løse problemene. De som tar ansvar, må forholde seg til en regulering som i liten grad tydeliggjør hva slags samfunnsoppdrag krematoriedriften har. Behovet for kapasitet må ses i et regionalt perspektiv, men beslutninger og risiko tas lokalt. Sektoren mangler krav til helhetlig bærekraft. Saksutredere og beslutningstagere har en krevende oppgave foran seg. Håpet er at rapporten både kan være en kilde til kunnskap og et utgangspunkt for debatt.

Alternative framskrivinger for kremasjoner i Rogaland fylke 2024-2050

(Kilde antall døde: SSB-tabell 14289/ hovedalternativet fra framskrivningene i 2024)

Sakte tar byråene over flere oppgaver

Litt etter litt tar gravferdsbyråene over flere oppgaver. Ikke fordi de absolutt vil det selv, men fordi gravplassmyndighetene får mindre ressurser.

TEKST: Georg Mathisen

De ser at det skjer en utvikling, men begge avviser at det er fordi gravferdsbyråene er ute etter å tjene mer. Johannes Sørhaug i Gravplassforeningen og Åse Skrøvset i Virke Gravferd vil ikke skape noe drama rundt at byråene tar over flere oppgaver fra de lokale myndighetene.

– Utmerket jobb

– Vi har gode og profesjonelle begravelserbyråer som gjør en utmerket jobb, sier styreleder Johannes Sørhaug i Norsk forening for gravplasskultur. Han vil ikke kritisere det at byråene litt etter litt tar over flere arbeidsoppgaver.

– De gjør et oppdrag på vegne av de pårørende, understreker Sørhaug.

«Jeg tror ikke de gjør det for egen vinnings skyld»

Han hører pårørende som snakker om at det blir kort tid fra dødsfallet til gravseremonien skal skje. – På de ti virkedagene har du kanskje tre–fire dager til å få det meste på plass: Tid og sted og hvem og hvor. Så tar de tidlig kontakt med byrå. Det er ikke byråets skyld, for byrået oppsøker ingen, men den avdøde må gjerne flyttes, sier han.

Åpner opp

Hvis noen synes byråene tar over for mye, så råder han til for eksempel å si at forvaltningen holder utstyret.

– Vi har lysestake, kransholdere, byrået trenger ikke å komme med et lass med stativer. Men hvis de har stativer, må de selvfølgelig finansiere dem, sier Sørhaug.

– De gjør jo det som vi tillater at de gjør. Det handlingsrommet som åpnes opp, vil noen gjerne fylle. Det tenker jeg at de gjør i en slags overbevisning om at det er til de pårørendes beste. Jeg tror ikke de gjør det for egen vinnings skyld, sier Sørhaug.

Tett kontakt

Han vil heller snu på det og si at det er veldig viktig at forvaltningen og byråene har god kommunikasjon og et treffpunkt for å avklare forventningene om hvem som gjør hva. Mindre kommuner som kanskje har bare ett byrå som de stort sett forholder seg til, slipper gjerne byråene tettere innpå det som skjer.

– Det kan vi sikkert spørre om er lurt eller ikke, men det sier litt om tillitsforholdet. Alt er jo ikke helt knirkefritt bestandig, men da må vi snakke med hverandre og ha en god kommunikasjon, sier han.

Lokale forskjeller

Bransjeleder Åse Skrøvset i Virke Gravferd har heller ikke noen statistikk over utviklingen, men mer en opplevelse av at byråene tar over litt flere oppgaver. – Inntrykket mitt er at det er ganske stor forskjell fra sted til sted på hvilke oppgaver gravplassmyndigheten eller Den norske kirke utfører og hva de overlater til gravferdsbyråene, sier hun.

Byråene selv ville foretrukket at myndighetene eller kirken fortsatt gjorde de oppgavene, mener Skrøvset.

– For medlemmene våre blir det mer jobb, og i noen tilfeller vil det også bety at fakturaen til de etterlatte blir høyere. Hvis det betyr at de må ha to i stedet for én ansatt til stede på en seremoni eller det får kostnadskonsekvenser for byråene på andre måter, da er de avhengige av å innhente utgiftene, sier hun.

IKKE PÅ JAKT

Gravferdsbyråene er ikke ute etter å ta over stadig nye oppgaver

– de ville foretrukket at myndighetene eller kirken fortsatt gjorde dem, sier Åse Skrøvset i Virke Gravferd. (Foto: Virke)

«Vaktmesteroppgaver»

Uten at hun sitter med statistikk, er inntrykket hennes at de oppgavene som byråene tar over, typisk er vaktmesteroppgaver som tidligere typisk lå til det å være kirketjener. – Noe så enkelt som om det er en person til stede når de skal ha en gravferd. Noen steder må de låse seg inn selv og gjøre alt selv. Det er noe så enkelt som at du trenger en person ekstra til løft hvis det ikke er noen der, sier Skrøvset.

Hun tenker på ansvaret: Når det ikke er noen fra huseieren til stede, så ligger det et større ansvar på byråenes folk for eksempel på å evakuere hvis det skulle bli nødvendig.

Familie må betale

Det er ikke umulig at Virke Gravferd kan skaffe en statistikk om arbeidsfordelingen. – Vi kan jo gjøre en medlemsundersøkelse. Men da ville det vært fint at den hadde et formål eller at vi hadde snakket gjennom hva vi vil bruke tallene til. Ønsker vi å påvirke politikerne? I bunn og grunn handler jo dette om økonomi. Fellesråd som får mindre ressurser, må lete etter steder å spare, sier hun.

Åse Skrøvset understreker at gravferdsbyråene er private virksomheter som er avhengige av å gå i pluss. Samtidig synes byråene det er vanskelig å måtte sende store regninger.

– Det som myndighetene og kirken må tenke litt på som offentlig finansierte, er at hver gang de dytter en oppgave over på et byrå, så vil det være en familie som må betale i andre enden. Jeg håper de er seg det bevisst, sier hun.

ÅPNER OPP

– Gravferdsbyråene gjør det som vi tillater at de gjør. Det handlingsrommet som åpnes opp, vil noen gjerne fylle, sier Gravplassforeningens leder Johannes Sørhaug.
(Foto: Georg Mathisen)

REFORM R

Kirkegårdsgravere

Ekstremt smidig og skånsom mot underlaget

Finnes i størrelser fra 1,8 t / 20 hk til 5 t / 114 hk

Elektrisk beltegående klipper

Fjernstyrt maskin som også kan utrustes med GPS

For gress og småkatt i bratte skråninger

Kulstad Maskin AS
Magnus Den Godes Veg 12, N-7653 Verdal
Tel. +47 951 29 494
E-mail: post@kulstadmaskin.no
kulstadmaskin.no

Redusert forbruk med vår økonomiske og miljøvennlige løsning

Mitamatic
- Automatikk for brukere med høye krav.
Gjør som mange andre – oppgrader ditt anlegg.

Stiftet i 1979.

Totalleverandør av kremasjonsutstyr

MITAB i Forsbacka AB • Björkebäcksvägen 7 • SE-818 41 FORSBACKA
Tel: +46(0)26-300 70 • E-post: info@mitab.org • Nettside: www.mitab.org

BM BECK MASKIN

www.beckmaskin.no

Airman AX19-7

- Yanmar-motor
- 14,2hk
- 1920kg
- HK-feste
- Graveskuff OG hyd. pusseskuff!

295.000,- EKS. MVA.

Vi leverer også komplette
pakker med tilhenger!
Priser fra 49.000,- eks. mva.

Airman AX26U-7

- Yanmar-motor
  - 19,4hk
  - 2720kg
  - HK-feste og graveskuff
- 395.000,- EKS. MVA.**

Japansk kvalitet!
3 år/3000 timer garanti!

Kontakt oss på 66 800 800 eller post@beckmaskin.no

Overrakte stiftelsespenger

Kremasjonsstiftelsen har møtt krematorienettverket og gitt bort resten av pengene sine. – Dette tjener krematoriesaken, sier avgått leder Stein Olav Hohle.

TEKST OG FOTO: Georg Mathisen

Krematorienettverket i Gravplassforeningen har overtatt midlene som var igjen etter Norsk kremasjonsstiftelse. Du kunne lese om det i forrige nummer av Gravplassen. Nå er stiftelsen ferdig avviklet.

– Så lenge vi har vært en stiftelse, har noen søkt om midler, og så har styret vurdert om det er formålstjenlig, forklarer Stein Olav Hohle.

Roser ansatte

Han var siste leder i kremasjonsstiftelsen. Da alt var avklart og Lotteri- og stiftesets tilsynet hadde godkjent avviklingen, møttes han og styremedlem Anne-Margrethe Brøndelsbo på Alfaset krematorium i Oslo for å få til en formell avslutning.

– Krematorienettverket er ansatte ved krematoriene i Norge. Nå er det blitt en annen type ansatte enn før, ifølge Hohle.

– De var flinke, de som var før. Men mange hadde veldig dårlige arbeidsforhold, og det ble de preget av. Nå er det flere som jobber på nye krematorier, og de hjelper dem som jobber på gamle, med å få rustet opp. Dette tjener krematoriesaken. Nye krematorier og veldig dedikerte ansatte, sier Hohle.

Etiske retningslinjer

Arbeidsleder Espen A. Brunstad på Alfaset krematorium er en av de fem i krematorienettverket. – Vi har noen viktige prosjekter gående, og vi jobber med nasjonale retningslinjer for krematoriene, sier han.

– Arbeidet med de etiske retningslinjene er ikke bare av hensyn til pårørende og publikum, men også til de ansatte, understreker Brunstad.

OVERTAR

Espen A. Brunstad (i midten) og krematorienettverket i Norsk forening for gravplasskultur tar over etter Stein Olav Hohle, Anne-Margrethe Brøndelsbo og Norsk kremasjonsstiftelse.

Bedre arbeidsmiljø

Stein Olav Hohle er glad for å se hvor bra det er blitt på Alfaset krematorium. – Å få bygd krematoriet her ga bedre arbeidsmiljø til de ansatte. De som har en sånn jobb, må ha gode arbeidsforhold, sier han.

Det eneste Hohle og Brøndelsbo ikke hadde med seg til Brunstad og krematorienettverket, var en diger sjekk. For det første er en stor sjekk som er laget for å synes godt på bilder, langt fra gratis. De pengene er det bedre å bruke til krematoriernes beste. For det andre er det litt formaliteter som må unnagjøres før det er klart akkurat hvor mye som blir overført til nettverket: – Det går litt til å dekke pålagte kostnader ved avvikling, forteller Hohle.

Fant freden i det grønne

Han visste ikke helt hva han skulle gjøre, men begynte på gartnerutdanning som 27-åring. Nå stortrives Bjørn Rekdal Solberg på gravlunden.

TEKST OG FOTO: Georg Mathisen

Faren er museumsmann, men det var han som sendte e-posten som fikk Bjørn Rekdal Solberg inn på riktig spor.

– Jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre. Så snakket jeg med faren min, og jeg sa at kanskje jeg kunne bli gartner, forteller han. – To–tre dager senere sendte han meg mail om hva jeg kunne gjøre for å bli det.

Han kom inn på Natur videregående skole. – Før det hadde jeg jobbet på lagerutsalg og med telesalg. Det er grusomt. Sjeleknusende, sier han om livet som telefonselger. – Men mindre du er den aller beste på arbeidsplassen, må du jage, jage, jage hele tiden. Det er så slitsomt!

Variert

Nå, derimot, beskriver han arbeidslivet som veldig beroligende og fredfullt. Han kom til Østre gravlund i Oslo på praksis fra skolen. Der likte han seg så godt at han søkte om å få bli på heltid. Nå er fagbrevet på plass og jobben i sommerhalvåret sikret.

– Jeg liker å gjøre veldig mye variert, sier han. – Kantklipping, sittegressklipper, trimming av hekk, luking, planting av trær og blomster. Siden det er den tredje sesongen min og jeg er utdannet som gartner nå, kan jeg også hjelpe til litt med dem som er helt ferske.

3000 graver

Stell av gravene er en oppgave som alle kollegene er med på. Østre gravlund har over 3000 graver som de ansatte skal stelle.

– Først rydder vi fjorårets planter. Så er det spadevending, planting og to til tre luke-runder. Det spørres hvor mye som er nødvendig. Så kommer høstpynten hvis folk har bestilt det, også. Da er det å ta opp planter, spadevende og plante på nytt, forteller han.

Sesongen på gravlunden varer fra begynnelsen av mai til slutten av oktober. – Noen har kortere sesong – gjerne skoleelever og universitetsstudenter. Så er det noen korttidsansatte, ofte ungdommer fra bydelen, sier Solberg.

Lukerundene tar gjerne en uke for seks til åtte personer. – Vi luker halve dagen, fra morgen til lunsj. Det hjelper veldig på motivasjonen at vi er flere, konstaterer han. Tidligere har han gjort samme jobben som én av to. Det var tyngre.

I sin egen boble

Men hvordan kan det være fredfullt å arbeide rett ved siden av E6 inn mot Oslo sentrum?

– Du går inn i din egen boble. Du blir vant til bakgrunnslyden. Enten du jobber i team eller alene – enten du snakker med kolleger mens du jobber eller bare er for deg selv og hører på musikk eller podkast eller ingenting, sier Bjørn Rekdal Solberg.

Det hjelper godt at menneskene han møter, er hyggelige og positive:

– Publikum generelt er kjempehyggelige. 99 prosent av det du får, er positive tilbakemeldinger. Jeg tror ikke det er så mange yrker som har det slik, slår han fast.

Følelser og logikk

Møtet med mennesker i sorg eller refleksjon er ikke en del av utdanningen. Gartner Solberg ser da også at enkelte ganger møter han mer følelser enn logikk.

– Det er fullt forståelig. Hvis noen er på et dårlig sted og klager, så er det ofte fordi de vil bli hørt. Da hører vi på dem snakke, og så får vi ordnet det. Enten det er litt ugress eller det er vanning, så får vi snakket med dem, og så ender det opp med en god tone selv om det er noe «galt», sier han.

– Det er jo mye følelser her. Enten det er en død som skjedde for en måned siden eller for ti år siden, så er det samtaler.

Noen ganger bidrar været til at det blir ekstra emosjonelt:

– I fjor var det to måneder hvor det ikke regnet, slik at det ble vanningsrestriksjoner. Da blir det en del døde planter her og der, konstaterer han. Han har full forståelse for at det gjør noe med hvordan folk føler seg, men det går også veldig bra når de får snakket litt.

**«99 prosent av det du får, er
positive tilbakemeldinger.
Jeg tror ikke det er så mange
yrker som har det slik»**

» PORTRETT

Vann og forskning

Apropos vanning: Bjørn Rekdal Solberg synes det er veldig morsomt å få være med på prosjekter og forskning på gravlunden:

– I forfjor, da det ikke regnet i hele mai og juni, hadde vi et vannprosjekt. Vi håndvannet hver eneste grav der de hadde bedt om vanning, og alle blomsterbedene og de nye trærne. Det tok en uke eller mer med to personer. Så satte vi nesten ikke på sprederne. Da vi sjekket på slutten av sesongen, hadde vi vel spart 95 prosent av vannet, forteller han.

Østre gravlund har «Vannskrekk 2030»-prosjektet for å prøve å kutte ut all bruken av drikkevann til vanning. Der prøves det ut blomster som tåler tørke, gravbedene plantes annerledes og det prøves ut selv-vannende gravstøtter og oppsamling av regnvann fra takene.

– Veldig morsomt. Hvis du er interessert og ønsker å bli involvert, så er det høyde for det her, sier han og roser også kollegene på Østre og de andre gravlundene.

De har bakgrunn fra mange forskjellige yrker. – Plutselig er det noen som finner på noe genialt, og så har du lært noe helt nytt, sier han.

Trær og flom

Solberg snakker også om forskning på trær, hvordan folk blir roligere rundt trær – psykologi. Men også om nedbrytning. – Jo nærmere et tre en kistegrav er, jo fortere komposteres kroppen. På grunn av mikroliv

og luft. Ellers er det masse leire her. Når vi graver opp, så finner vi jo bein. Det er blitt en hverdag for meg, men trærne hjelper jo ekstremt mye på kompostering, sier han.

Trærne på Østre gravlund er med på å sørge for at det ikke blir oversvømmelser, både på gravlunden og nedover på Hølsfyr. – De sier at det koster for mye å bruke

«Jo nærmere et tre en kistegrav er, jo fortere komposteres kroppen»

noen millioner på trær og grønt. Men se på hvor mange milliarder som det kan bli ødelagt for i sentrum når det blir oversvømmelse, sier Solberg.

På Google Maps

Ofte har gravlunden hjelp fra ungdom eller unge voksne som trenger arbeidserfaring. Veldig givende, mener gartneren. Han synes det er viktig at flere får vite hvorfor det er viktig å plante trær.

– At man har litt eierskap. De trærne vi planter, kan bli eldre enn barnebarna deres, sier han.

– Jeg var med på en treplanting med Oslotrær og femte-sjetteklassinger fra Trasop skole. En av de morsomme tingene å si til ungene, er at du kan se dette på Google Maps om fem til ti år. Du gjør en endring som det går an å se på satellitt-bilde. Det gjør det morsomt for dem. Ser du hele gravplassen, så ser du en diger, grønn sirkel som er et tre.

LÆRING

Bjørn Rekdal Solberg forteller om masse læring på gravlunden, frem til han nå har fagbrevet Som gartner.

Butikk og borettslag

Snart er det slutt på vekstsesongen. De siste vintrene har Bjørn Rekdal Solberg arbeidet i butikk og i borettslaget der han bor. – Vi har ganske stort hageområde. Der har jeg jobbet med styret for å planlegge hage og ting som kan settes inn, forteller han.

– Det er veldig givende, siden jeg har litt eierskap til det. Jeg har vokst opp på Frogner, midt i byen, men nå bor jeg på Torshov på syvende året, sier gartneren på Østre gravlund.

VARIASJON

*En variert arbeids-
hverdag bidrar til
trivselen.*

FØLELSER

*I hverdagen
møter han vakre
blomster, men også
emosjonelle
besøkende.*

» PORTRETT

FORSKNING

Solberg setter pris på hvordan arbeidsplassen er med på å forske for å finne nye løsninger – her med tanke på å utnytte vannet uten at det er nødvendig å bruke drikkevann.

Verte
landskap - arkitektur
www.verte.no // 78 44 30 33

*Firma som påtar seg
planlegging og
prosjektering av
gravplasser*

grindaker
Grindaker Landskapsarkitekter
www.grindaker.no
tlf: (+47) 23 11 34 40

barbakke landskapsarkitekter as
www.barbakke.no | tlf 99 25 22 55 | firmapost@barbakke.no | org. nr 990 379 386

SMEDS VIG
landskapsarkitekter
www.smedsvig-landskap.no

Vi har lang og bred erfaring med planlegging av gravplasser og minnelunder.

Norconsult
Landskap

Valkendorfsgt. 6
PB 1199, 5811 Bergen, tlf. 55 37 55 00
post.bergen@norconsult.no

Vi planlegger og prosjekterer alle typer gravplassoppgaver

Minnelund - Nyanlegg - Utvidelser - Verneplaner -
Gravbehovsanalyser - Reguleringsplaner - SOSI gravkart

Kontakt:

Ruth Hauge Bjørneseth, Landskapsarkitekt & Fagansvarlig gravplass
948 67 158 - Ruth.Bjorneseth@asplanviak.no

Vi utfører måling av utslipp
til luft for krematorier, både

- kategori I
- kategori II

Ta gjerne kontakt for tilbud. Våre kontaktpersoner er:

Stine Fagerdal / 906 23 405 / stine.fagerdal@nemkonorlab.com

Morten Hogsnes / 952 47 167 / morten.hogsnes@nemkonorlab.com

GLOMFJORD
MO I RANA
BRØNNØYSUND
NAMSOS
FOSEN
FRØYA
KRISTIANSUND
SURNADAL
MOLDE
SUNNMØRE
OSLO
PORSGRUNN

+47 404 84 100

info@nemkonorlab.com

nemkonorlab.com

Flere velger urneseremoni

Flere enn før velger en urneseremoni, men andelen er fremdeles liten. Rundt én prosent, viser tallene til Jølstad-sjef Jan Willy Løken.

TEKST: Georg Mathiesen

Andelen er liten, og det mangler nøyaktig statistikk for urneseremonier. Men det var i 2020 at slike seremonier ble et alternativ som flere opplevde som en mulighet. Da covid-restriksjonene gjorde det forbudt å samles, valgte noen å vente i håp om å kunne samle seg rundt urnen i stedet for å holde seremoni rundt kisten med bare noen få til stede.

Dobling i år

Bent Hansen, som er avdelingsleder gravplass i Tønsberg, er en av dem som merker at det blir flere urneseremonier. – Det begynte litt før koronaen, men de siste årene har det kommet mer og mer. Vi hadde ti–femten i fjor, og i år ligger det an til en fordobling. En halv prosent av bisettelser og begravelser vi har, er urneseremonier, forteller Hansen.

Han regner med at økningen mye skyldes at han og kollegene er positive til urneseremonier og at gravferdsbyråene sender ut informasjon om at det er en mulighet. – De er ikke fremmede for det, og de veileder pårørende om muligheten, sier han.

Ikke praktisk forskjell

For de ansatte på gravplassen er det ingen forskjell. De samme elementene inngår i urneseremonien som i seremonien ved en bisettelse – bortsett fra at det ikke er noen kiste som skal kjøres bort.

Bent Hansen ser godt hvordan en urneseremoni kan være et alternativ når familien er spredt og det tar tid å samle alle. Han mener at covid og restriksjonene som var da, ikke var startskuddet for urneseremoniene, men tror at de kan ha vært en akselerator.

– Covid gjorde at folk begynte å tenke annerledes om gravlegging. Noen ble litt påtvunget å ta en stilling, og det ble pratet offentlig om døden og det som pleier å være litt hysj-hysj, mener han.

ØKNING

Avdelingsleder Bent Hansen i Tønsberg merker at det blir flere urneseremonier.

(Foto: Georg Mathisen)

Hansen understreker at han snakker for kirketjenerne, ikke for prestene. I andre kommuner vet han at noen prester har hatt problemer med en urneseremoni og brukte tid på å godta det.

– Fra de etterlatte har vi ikke hørt noen negative tilbakemeldinger, og for oss på gravplassen er det hverken mer eller mindre jobb. Det foregår bare på en annen måte sammenlignet med når det er bisettelse først og urnen kommer etterpå, sier Bent Hansen.

Én prosent

Daglig leder Jan Willy Løken i Jølstad bekrefter at det blir flere urneseremonier – men mange er det ikke. – Nå har jeg gått gjennom 8000 oppdrag fra 1. januar 2023 og til august i år. Cirka 80 av dem er urneseremonier, forteller han.

Med andre ord: Rundt én prosent. Men det er en økning: Hittil i år er det like mange urneseremonier som i hele fjor.

– I det lengre perspektivet var dette en veldig lite brukt seremoniform i Norge før covid. Men på grunn av besøksrestriksjonene da, så vi en økning – rett og slett at urnenedsettelsen, som de kunne vente noe lenger med, ble viktigere og ble gjort mer ut av, sier Løken.

Helt uten seremoni

I tiden med restriksjoner så Jølstad også hvordan andelen gravferder uten seremoni gikk fra rundt fire til åtte–ni prosent. Nå er den nesten tilbake igjen. Sist han sjekket tallene, var andelen fem prosent.

– Vi ser litt av det samme knyttet til urneseremonier. De var nesten ikke registrert på prosentskalaen før covid. Så ble det et alternativ under og umiddelbart etter, sier han.

Han peker på flere ting som skjer internasjonalt. Deling av asken på flere urner, det å lage smykker eller å plassere et frø som blir til et tre, for eksempel. Løsninger som det per nå ikke er rom for i den norske gravferdslovgivningen, men som han regner med at det blir litt press for å få til i Norge, også.

Akutt sorg

Både Kirkerådet og Hovedorganisasjonen KA har inntrykk av at det var covid-årene som var startskuddet for flere urneseremonier.

– Vi har ikke statistikk på det, men vi har et inntrykk av at gjennom pandemien ble det noe mer en praksis at gravferden gjennomføres med urne, sier fungerende direktør Jan Christian Kielland i Kirkerådet.

Han peker på at det står i loven at kisten skal leveres til krematoriet innen ti dager. – Så sier ikke loven noe om når en seremoni skal gjennomføres, og det gjør heller ikke Den norske kirkes alminnelige bestemmelser for gravferd, sier han.

Kielland regner med at mange vil forstå at det er et poeng å samles i den akutte sorgen. – Det er en grunn til at de ofte har en gravferd innen relativt kort tid. Men det kan jo finnes situasjoner hvor det er vanskelig å få folk til å være til stede, sier han.

– Kommet for å bli

Heller ikke KA har noen statistikk. Spesialrådgiver Carsten Furuseth har snakket med noen gravplassmyndigheter og kirkeverger om spørsmålet, og han sitter med det samme inntrykket: Det ble flere urneseremonier midt i koronatiden.

– Når det var mange steder de bare fikk være fem eller ti sammen, dukket dette alternativet opp. De valgte å kremere fort og oppbevarte urnen til kravene ble mindre strenge, sier Furuseth.

Fremdeles utgjør ikke urneseremonier noen stor andel. – Men urneseremonier er kommet for å bli, sier han.

Urneseremoni

Ved urneseremoni er kremasjonen gjort før seremonien, og urnen står i fokus under seremonien.

En urneseremoni kan foregå på samme måte som en begravelse. Det er en full seremoni på lik linje med begravelse eller bisettelse.

(Kilde: Statsforvalteren)

ENDRING

Jølstad-sjef Jan Willy Løken ser endringer i seremoniellene, men ikke store

(Foto: Jølstad)

Bentzen As – din «totalleverandør» av praktisk gravplassutstyr

Bentzen As

Kirkelys
Vi leverer alt av kirkelys.

NYHET: Paxter – Second Drive
Dette er et «gjenbruks» 100 prosent el-kjøretøy. Mange utstyrsvarianter og påbyggingsmuligheter.

www.bentzenas.no • info@bentzenas.no • Telefon: 69 24 49 40

Medlemsfordeler
Derfor bør du bli en del av det største laget for arbeidfolk i Norge – med over 400 000 medlemmer.

Som medlem går lønnen din opp når flere ansatte er organisert.

Som medlem får du Norges beste innboforsikring inkludert i medlemskapet.

Som medlem vil du alltid ha en tillitsvalgt i ryggen som vil gi deg trygghet på jobben.

Som medlem kan du få stipend til videreutdanning og kurs.

Som medlem kan du få advokat hjelp.

Som medlem får du rimelig boliglån.

Nå blir det billigere å være medlem i Fagforbundet.

Fagforbundets landsmøte har vedtatt å sette ned prisen på medlemskap. I tillegg har regjeringa økt skattefradraget for fagforeningskontingent.

Billigere medlemskap betyr mye for lommeboka.

I ei tid med økte priser og stor usikkerhet er det viktigere enn noen gang å være organisert. Da må alle ha råd til å være medlem.

Billigere medlemskap

Inntekt	Billigere pr. mnd.	Billigere pr. år
300 000	49,-	588,-
400 000	92,-	1110,-
500 000	135,-	1620,-

Skann QR-koden.

Bli med på laget. Meld deg inn på fagforbundet.no.

VI GJENVINNER METALLER!

I mer enn ti år har Retura TRV samarbeidet med krematorier i Norge for å gjenvinne metall etter kremasjon på en trygg, verdig og miljøvennlig måte.

Gjennom rådgivning, samarbeid og engasjement ønsker vi å være en trygg partner for avfallshåndtering og bidra til en sirkulær økonomi.

Scann QR-koden for mer informasjon

30

Ved å abonnere på FAGUS Rådgivning får du direkte tilgang til våre fremste forskere og fagfolk på utemiljø.

De hjelper deg å løse konkrete og praktiske utfordringer i ditt daglige arbeid. Rådgivningstjenesten er enkel og du kan bruke tjenesten så ofte du vil. Les mer på www.fagus.no.

Rotsoner og planting

Spørsmål: Hei, jeg jobber med en treplan for hvor mange av trærne etter hvert må erstattes av nye. Vi har årlig gjennomgang med arborist, og utskifting/replanting av trær vil skje gradvis ettersom man er nødt til å felle trær. Jeg tenkte å foreslå at man kan plante det nye treet en stund før man er nødt til å fjerne det gamle, sånn at det har rukket å få en viss størrelse.

Spørsmålet er hvor tett inntil det eksisterende treet kan man plante det nye, med tanke på rotsone og om det eventuelt kan bli skadet når man feller det eksisterende treet? Er det i det hele tatt en god ide å plante det nye før man feller det eksisterende? eller blir det for vanskelig. De fleste av trærne det er snakk om er hengebjørk.

Svar: Planting avhenger av lokale forhold som lys og tilgang på jord og vann. Dere kan fint plante ved siden av det gamle treet med tanke på røtter. Treet vil strekke seg mot lyset og kan få en skeiv vekstform dersom det plantes for nærme det gamle treet.

I utgangspunktet er det nok best å plante nye trær på nye steder, eller steder der treet får lik tilgang på lys fra alle kanter slik at det vokser rett opp. For å sikre at treet får nok næring må det gjødsles noe mer dersom treet plantes innenfor rotsonen til det gamle treet.

Det er litt vanskelig å si en avstand og avstand må ses i sammenheng med plante-stedet. En hengebjørk har ofte en trekrone som er mellom 12 -14 meter bred. Avstand til nytt tre bør derfor være utenfor krone-radien (ca 10 meter eller lenger).

Kristin Moldestad, FAGUS-rådgiver innen Trær - Tilstands- og verdivurdering.

Gode minner
varer evig.

RB-28

La Superfine

Wesp – en del av Wallax-gruppen

wesp.no
tlf. +47 67 17 75 00

wesp

Parkeringsareal

For at ein gravplass skal fungere, må ein legge til rette for at folk kan vitja han. Ofte vil det vere behov for parkeringsareal knytt til gravplassen. Ved utviding av gravplassar bør gravplassmyndigheita vurdere behovet for parkering, men det kan òg vere naudsynt å etablere eller endre parkeringsarealet ved ein eksisterande gravplass. Kva for føringar må ein ta omsyn til, og når er det statsforvaltaren skal ha søknad om nyetablering eller endring av parkeringsarealet?

TEKST: Hege Alice Granøe, fagsjef gravplass, Statsforvaltaren i Vestfold og Telemark

FOTO: Statsforvaltaren i Vestfold og Telemark

Behovet for parkeringsareal ved ein gravplass kan variere og heng mellom anna saman med storleiken på gravplassen, avstanden til der folk bur, kollektivtilbodet og om det er ei kyrkje eller eit gravkapell på staden. Ein parkeringsplass kan vere eit lite gruslagt areal med berre plass til nokre få bilar, eller den kan vere stor med fast dekke, sykkelparkering, belysning og rammedannande vegetasjon. Det må òg bli tatt høgde for framtidig behov og aktuelle parkeringsalternativ i nærleiken, slik som til dømes inne i ein by.

Tiltak på gravplass

Statsforvalteren i Vestfold og Telemark har utarbeidet en serie temanotat med råd og rettledning for å gjennomføre tiltak på gravplassen på en god måte.

Disse temanotatene vil presenteres i fagbladet Gravplassen fremover. Temanotatene er også tilgjengelige på Statsforvalterens hjemmeside.

BAMBLE, TELEMARK

Grusdekket gir området eit mjukare preg og er heldt godt ved like

Tilpassa stadens karakter

Utforminga av parkeringsområdet bør vere tilpassa karakteren til staden. Det er til dømes ulikt kva som høver i urbane og rurale område. Ein må vurdere korleis tiltaket vil påverke utsyn og innsyn, reisa til og frå gravplassen, buffersoner, gravfelt nær parkeringsarealet, samspel med annan arealbruk i området og liknande. Når parkeringsplassen ligg nær ei kyrkje, er kyrkja med på å sette vesentlege rammer for utforminga av parkeringsområdet. Nokre stader kan det vere aktuelt å gå saman om eit parkeringsareal som kan tene fleire funksjoner i nærområdet. Vær merksam på at kombinasjonen parkering for gravplass og skule er lite egna da gravferdsseremoniar til vanlig er i skuletida. Ein kan heller ikkje legge opp til at ein kan nytte parkering ved butikkar eller private område om ein ikkje har ein formell avtale.

Utforming

Parkeringsplassen bør vere lett å finne og gjerne vere skilta. I dei fleste tilfelle er det høveleg å legge parkeringsplassen i nærleiken av hovudinngangen. Om gravplassen er veldig stor og har fleire inngangar, kan det vere tenleg å ha eit eller fleire mindre parkeringsareal slik at dei besøkjande ikkje treng å gå så langt.

Parkeringsplassen må ha tilstrekkeleg med HC-plasser etter storleiken sin. Desse skal vere nærast inngangen. Utforminga må følgje dei gjeldande reglane for universell utforming og plassane må vere tydeleg merka. Parkeringsmønsteret bør vere intuitivt, enten vist med skilt eller oppmerking. Gravplassmyndigheita bør òg legge til rette for sykkelparkering. Det er viktig å ta omsyn til trafikktryggleik og trygg ferdsel for alle trafikanter, med mellom anna universelt utforma gangareal og naturlege gangtraséar.

Store parkeringsareal bør ein dele opp med busker, tre eller anna. Dette vil bryte opp dei store flatene, samstundes som besøkjande orienterer seg enklare. Mellom parkeringsområdet og gravplassen bør det òg vere skjerming.

Plassering, utforming og val av vegetasjon i tilknytning til parkeringsareal og avkøyrslar, må ta omsyn til sikt, framkomst og trafikktryggleik. Ein må òg legge til rette for drift og vedlikehald som støttar desse omsyna. Overvatn må handterast på eigen grunn. Avrenning skal ikkje skje til offentleg veg.

Vurder om parkeringsplassen bør ha belysning og skilting. Unngå at det kjem strølys på gravfelta.

Parkeringsareal på kyrkjebakken

Dei fleste kyrkjer er signalbygg og viktige lokale kulturminne sjølv om dei ikkje er freda eller listeført. Kyrkjebakken er vesentleg for den visuelle opplevinga av kyrkjestaden og med det òg kvalitane til gravplassen. Endring av dekke, til dømes frå grus til asfalt, utviding eller andre større tiltak på kyrkjebakken, kan difor ha store visuelle konsekvensar for kyrkjestaden og vere ei vesentleg endring etter gravplassloven. Ta kontakt med Statsforvaltaren for ei avklaring ved aktuelle tilfelle.

Når må ein søke statsforvaltaren?

Ved utviding eller nyanlegg av gravplass vil parkeringsareal normalt inngå som ein del av gravplassplanen og søknaden. Areal til parkering bør vere avsett allereie i reguleringsplanen.

Endring av eksisterande parkeringsareal vil i dei fleste tilfelle ikkje vere ei vesentleg endring etter gravplassloven § 4. Heller ikkje ei mindre utviding av eksisterande parkeringsareal eller nyetablering av ein liten parkeringsplass. Større utvidingar eller nytt parkeringsareal tett på gravplassen, kan vere ei vesentleg endring som ein må søke om. Det same gjeld for mindre tiltak som har stor verknad på omgivnaden.

FROGNER, LIER
HC-parkering er godt merka
og lagt nær inngangen.

ØSTENSTAD, ASKER

Den store parkeringsflaten er delt opp i mindre rom ved hjelp av vegetasjonsfelt.

Som alltid gjeld den generelle regelen: Om tiltaket er av ein slik karakter eller storleik at det vil endre gravplassen sin eigenart, eller tilhøva for dei som vitjar han, vil det vere ein vesentleg endring som ein må søke statsforvaltaren om.

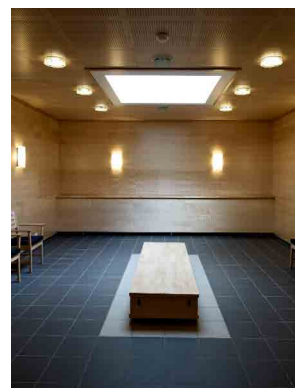
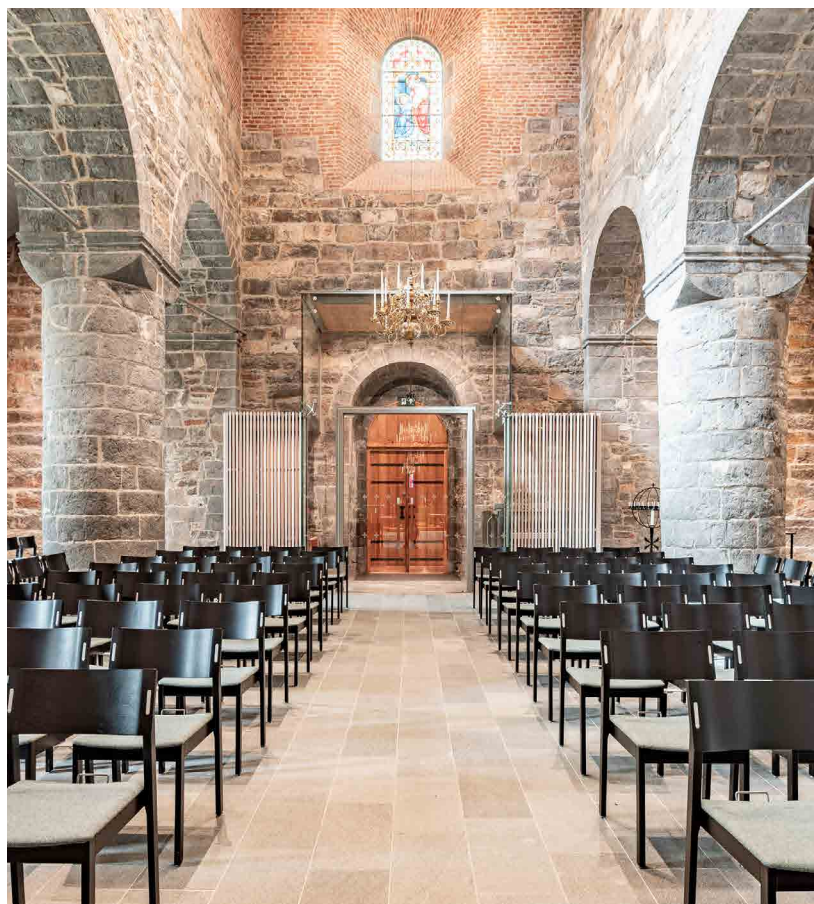
Slik som elles minner vi om at eit tiltak kan vere søknadspliktig etter andre lovar eller føresegnar, til dømes plan- og bygningslova, kulturminnelova eller kyrkjeordninga for Den norske kyrkja. Det kan òg ligge føringar i dei lokale arealplanane. Dette kan til dømes gjelde tiltak på eller ved mellomaldergravplassar eller freda eller listeførte kyrkjer med listeført kulturminnestus. Ta kontakt med den aktuelle instansen for å avklare dette.

Om nytt eller endra parkeringsareal fører til auka trafikk eller på annan måte endrar tilkomsten til offentleg veg, kan tiltaket krevje handsaming etter veglova eller plan- og bygningslova. Ved parkeringsareal på eller i tett tilknytning til kyrkjebakken, bør ein hente inn uttale frå biskopen.

Temanotat

- Belysning på gravplass
- Driftsbygning og driftsplass
- Gravfelt
- Gravkapell og bårhus
- Informasjonstavler
- Interne vegar
- Endring av minnelundar
- Utstyr – avfallsdunkar, vasspostar, benkar m.m.
- Parkeringsplass
- Klokkestøpul
- Vegetasjon

arkitektene as

KONWI

VARMEMATTE TIL ALM. GRAVSTED

Varmematte med en opptiningsevne: 20-30 cm pr. døgn.

Tekniske egenskaper:

Mål: 2,5 x 1 meter
Vægt: 2 kg
Effekt: 1000 W
Strøm: 230 V

8.995,-
Vare-nr. 7051198

VARMEMATTE 60X60 CM.

Varmematte 60x60 CM.

Tekniske egenskaper:

Mål: 60x60 CM
Vekt: 0,5 kg
Effekt: 120 W
Strøm: 230 V

2.995,-
Vare-nr. 7051199

TINEAPPARAT FOR BOREHULL

Testet av kirkelig fellesråd i Trondheim som uttaler: Hullet må bores med det samme hullet er tint opp. Fungerer veldig godt. Man slipper å tine opp unødvendig mye masse og den gjør boringen enklere. Komplet med ledning og støpsel. Bare å plugge i kontakten

Effekt - 800W - 230V
Mål varmelement: 32 x 800 mm

8.995,-
Vare-nr. 9411776

VOLPI KV201 STANGAKS MED BATTERI

Profesjonell batteridrevet stangsaks som kan bli 200 cm lang og har en maksimal åpning på 38 mm. Den elektriske stangsaksen KV201 fra Volpi er lett, men svært kraftig og egnet for profesjonelle brukere.

Tekniske egenskaper

Børsteløs motor
2 oppladbare litiumbatterier 21,6V-4,0Ah
Skjerm
3-veis batterilader
Maksimal knivåpning på 38 mm
Maksimal lengde: 200 cm

8.127,-
Vare-nr. 9412882

VOLPI KV310 GRENSESAKS ELEKTRONISK

VOLPI KV310 beskæringssaks er veldig lett og hendig. Denne kraftige beskæringssaksen gjør større beskæringssoppgaver mye enklere. Med sin lette vekt og brukervennlighet, blir jobben artigere å utføre.

Tekniske egenskaper

Børsteløs motor
Antiskli håndtak
2-4 timers arbeidstid for hvert batteri
Standby av-funksjon
Utskiftbare stålkni
Progressiv klippemulighet
Klippebredde = maks. 2,8-3,0 cm
Motoreffekt 150W, 14,4V, 10A

5.315,-
Vare-nr. 9411754

KONWI AS • BRÅTEVEIEN 159 • 2013 SKJETTEN • TLF. 638 41 364 • MOB. 900 19 298 • E-MAIL: JARLE@KONWI.NO • WWW.KONWI.NO

Møllendal 150 år

Møllendal gravplass ble innviet 7. september i 1874. Byråd Reidar Digranes betegner gravplassen som en stor hage, et typisk bratt og vestnorsk sted. - Ordentlig, men ikke overdådig.

TEKST OG FOTO: Gyrid Cecilie Nygaard,
Kommunikasjonsrådgjevar, Bergen kirkelige fellesråd

På dagen 150 år etter åpningen av Møllendal gravplass – byens største gravplass – markerte Gravplassmyndigheten i Bergen begivenheten med byrådshilsen, foredrag og gravplassvandring.

Klimavennlig og ordentlig gravplass

Byråd for næring, kultur og idrett, Reidar Digranes trakk frem at gravplassen er et sted for ro og trøst, og han betegnet den som en stor hage.

- Gravplassen har vært utvidet mange ganger, og både bygg og kunst har blitt gjort av anerkjente kunstnere. I god norsk ånd er den et sted som er ordentlig, men ikke overdådig. Det er en vestnorsk gravplass, brattere enn det som er vanlig mange andre steder i verden, sa Digranes i sin hilsen.

Han trakk også frem dagens gravplass og takket gravplassmyndigheten for en stadig mer klimavennlig drift og de populære navnene minnelundene Bergen nå har flere av.

- Det er i tråd med både samfunnsutviklingen og bergensernes ønsker, mener Digranes.

Også fellesrådets leder Bjørn Norstrand og byantikvar Johanne Gillow var med på markeringen. Gillow takket BKF og Akasia for et veldig godt samarbeid.

-Gravplassene utgjør en del av vår kollektive og individuelle erindring. Det er steder for refleksjon og ettertanke. Gravplasser er i en særstilling som kulturminne. For samtidig som de forteller historien til et helt samfunn, så forteller de også om slekter og enkeltmennesker, sa Gillow i sin hilsen.

Stor lokaliseringsdebatt på 1800-tallet

Kunsthistoriker Ingfrid Bækken ved Bergen byarkiv tok oss med tilbake til 1800-tallet med sitt foredrag om da Bergen fikk ny gravplass. Hun trakk frem den hete lokaliseringsdebatten før det endelig ble vedtatt at gravplassen skulle ligge nettopp på øvre Møllendal i 1870. Den ble åpnet i 1874 med 3000 fremmøtte på åpningen - en høytidelighet med salmesang, en spesialskrevet sang for anledningen, og en tale holdt av stiftsprosten.

- Øvre Møllendal ble sett på som alt for langt fra byen. Man ble redd for å sette liv og helse i fare med den lange veien vinterstid, forklarte Bækken.

Det var også en Sunnhetskommisjon, som tok til orde for å få gravplassen plassert så langt fra byen som mulig, blant annet pga. hygieniske forhold i byen, og tanken om at gravplassen nok måtte utvides etter hvert.

- Og det ble jo riktig, sier Bækken. Hun mener det fikk stor betydning for hvordan byen har blitt.

- Møllendal ble en del av bergensernes bevissthet, og er nærmest blitt en institusjon i Bergen. Og jeg tenker at dette var en ganske vakker gave som byens myndigheter gav for 150 år siden.

Markeringen ble løftet av nydelig musikk spilt av kapellets faste pianist og kantor, Harald Holtet, som hadde med seg Werner Bryn og Tor Jaran Apold på cello og fiolin.

Etter den offisielle markeringen inviterte byhistoriker Jo Gjerstad på en spennende vandring rundt på gravplassen, som bød på et besøk på graven til isdalskvinnen, legen Klaus Hansen og Wallin, Bergens siste fange som ble halshugget.

Crecycling. Vår oppfinnelse. Vår pasjon.

Crecycling er den bærekraftige løsningen for krematorier. Sammen mot en mer sirkulær verden.

www.orthometals.com
contact@orthometals.com

Mer informasjon? Skanne QR-koden.

ORTHOMETALS
> innovating crecycling

PERFEKTE MASKINER FOR GRAVPLASSER

ENTRACK
62 94 54 40 | www.entrack.no

YANMAR

PYNTEGRØNT OG BAR TIL BLOMSTERBED, GRØNT- ANLEGG OG KIRKEGÅRDER

Produsert og klippet på Sørlandet
for levering i hele landet.

Hele kranser kan komposteres

Ligos

Ligos AS - Kirkeveien 32. 4580 Lyngdal

☎ 95 19 14 93 ✉ per@ligos.no 🌐 www.ligos.no

Ny retning i foreningen

STYRELEDER

*Kirkesjef i Porsgrunn, Johannes Sørhaug,
er styreleder i Gravplassforeningen.*

Foto: Bjørn Harry Schønhaug

For de aller fleste er sommerferien over. God og fornuftig avkobling er nødvendig og fridager sammen med familie og venner gjør godt. Det gjør også en vandring alene i vår flotte natur. Høsten møtes med nyladede batterier og nytt pågangsmot. Så er det merkelig hvor fort hverdagen er der igjen. Med alle aktivitetene som skal gjøres.

I forrige hjørne informerte vi om Kari Anne Flaa som ny daglig leder i foreningen. Hun har kommet svært godt i gang og har markert Norsk forening for gravplasskultur på en god måte i ulike sammenhenger. Følg med på vår Facebookside Gravplassforeningen om alt som skjer!

Foreningens kurs- og kontorleder har brukt sommeren på å bestemme seg for å bli pensjonist og takker dermed for seg hos oss. Synnøve Haugstad Sira har vært foreningens kontaktpunkt og ansikt utad i flere tiår. Vi er takknemlige for den store innsatsen hun har lagt ned i arbeidet med å legge til rette for arrangement av kurs for foreningens medlemmer og for å ha ledet NFG sitt kontorhold. Synnøve ønskes alt godt i ny tilværelse!

Det legges dermed til rette for endringer. Styret går nå gjennom organisasjonen og ser etter hvordan vi kan organisere oss best mulig for å oppfylle vår visjon og å innrette oss for morgendagen.

Det blir vurdert om noen av støttefunksjonene kan settes bort til andre slik at vi kan ha mest mulig søkelys på faget i foreningens hovedformål: «*Norsk forening for gravplasskultur skal arbeide for å fremme god gravplasskultur, og bidra til formålstjenlige rammebetingelser for gravplasser og krematorier*». Styret mener foreningen har sin berettigelse og at det er stor grunn til å videreutvikle det arbeidet som foreningen gjør. Målet er å fortsette med gode kurstilbud, utgivelse av Gravplassen og bidra til å legge til rette for at gode nettverk etableres. Det er vår klare mening at foreningen har en viktig plass. Gjennom de endringer som nå gjøres søker vi større offentlig oppmerksomhet og interessepolitisk trykk for å bli mer synlig de steder der gravplass og krematorier er tema.

Årets fagdager og årsmøte i foreningen er nettopp avholdt. Programmet var både godt og aktuelt, diskusjonene gode. En viktig møteplass for våre medlemmer. Vi håper alle tar med seg ny lærdom inn i det vi vet er en travel høst.

TF-Sport AS

Mye nytt

Club Car er verdenskjent for beste holdbarhet og kvalitet innen Utility Cars (UC)= små batteri-drevne arbeidsbiler:

Bestselger er driftssikre **Club Car Carryall 500** - nå med Litium batteri
Carryall leveres også som i Carryall 100, Carryall 300, Carryall 550, litt større Carryall 700

**Club Car
til alle
formål!**

Club Car Work - enklere, mindre og rimeligere
Leveres med Bly/syre batteri eller originale CC Litium batteri

Club Car Urban godkjent for vei

Club Tempo for 4 personer

Postadresse: Skotselvveien 741, 3330 Skotselv
Besøksadresse: Skotselvveien 607, 3330 Skotselv
Tlf: 913 46 167 / E-post: post@tfsport.no / www.tfsport.no

TF-Sport

Kurs og fagdager

KURS I PRAKTISK GRAVPLASSDRIFT

Kurset er et grunnkurs i gravplassdrift, for gravplassarbeidere, arbeidsledere, kirkeverger/daglige ledere og kontoransatte. Det er også en modul i Gravplassskolen, for dem som ønsker å ta den.

Sted: Quality Hotel Fredrikstad **Dato:** 14.-17. oktober 2024

Kursavgift: kr 3 374 for medlemmer, kr 4 499 for ikke-medlemmer.

Hotellkostnader kommer i tillegg, enten dagpakker med lunsj eller overnatting med fullpensjon.

KURS I PRAKTISK GRAVPLASSDRIFT

Kurset er et grunnkurs i gravplassdrift, for gravplassarbeidere, arbeidsledere, kirkeverger/daglige ledere og kontoransatte. Det er også en modul i Gravplassskolen, for dem som ønsker å ta den.

Sted: Quality Hotel Augustin, Trondheim **Dato:** 3. - 6. februar 2025

Kursavgift: Kr. 7 500 for medlemmer, kr. 10 000 for ikke-medlemmer.

Beløpet dekker både kursavgift og dagpakker på hotell alle 4 dager inkl. lunsj. Trenger du overnatting og middag kommer dette i tillegg.

FAGDAGER FOR KREMATORIER

Dette er vår årlige faglige samling for krematorieansatte, saksbehandlere og daglige ledere/kirkeverger som fatter beslutninger knyttet til urnegraver og kremasjonsvirksomhet.

Fagdagene vil blant annet inneholde: Erfaringer med ny elektrisk ovn på Vestfold krematorium • Ny utredning fra KA om krematoriestruktur og båreromskapasitet • Etikk, og Krematorienettverkets videre arbeid med etiske retningslinjer • Hva er det ikke greit å legge i en kiste som skal kremes • Miljødirektoratet om endring av regelverk for krematorier • Befaring til Vestfold krematorium

Sted: Scandic Park Sandefjord **Dato:** 28.-29. november 2024

Møteavgift: kr 2 715 for medlemmer, kr 3 620 for ikke-medlemmer.

Hotellkostnader kommer i tillegg, enten dagpakker med lunsj eller overnatting med fullpensjon.

PÅMELDING

Du finner mer informasjon og påmeldingsskjema på gravplasskultur.no

GLIMT FRA TIDLIGERE KURS I ÅR

Foto: Gravplassforeningen

Takk for meg!

Takk for alt hyggelig samvær og alle hyggelige samtaler på både kurs og fagdager. Jeg har vært privilegert som har hatt en arbeidsplass i en forening med særs hyggelige medlemmer!

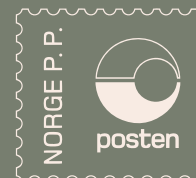
Synnøve Haugstad Sira

Returadresse

Norsk forening for gravplasskultur

Postboks 1696 Vikå, 0120 Oslo

82V

Kraft for fagfolk

- + Klippetid 8 timer
- + Kapasitet 85.000 m²
- + Arbeidsbredde 152 cm

82ZTC152 Zero Turn Sitteklipper OptimusZ™

Cramers verktøy for profesjonell bruk er bygget på vårt unike 82V batterisystem og er så kraftige at de kan sammenlignes med bensindrevne verktøy. De starter på første forsøk, er billigere i drift og, kanskje viktigst, utsetter ikke deg eller miljøet for skadelige og giftige utslipp. Cramers 82V-serie har samme driftstid som tilsvarende bensindrevne verktøy og er derfor det smarte valget for fremtidens hagearbeid.

Importør: www.berema.no